

Çocuk

ACİL DURUMLARDA ÇOCUK KORUMA EĞİTİMİ

Katılımcı El Kitabı

Hazırlayan

Kâmil KURTUL, *Y.Doç.Dr. Kırıkkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi*

Tasarım

Ergahi GÜLBİTTİ, *Yeni Televizyon Görsel Üretim Atölyesi*

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu - UNICEF

BM Binası Birlik Mah. 2. Cadde No: 11

06610 Çankaya / ANKARA

Tel: +90 312 454 10 00

www.unicef.org.tr

© UNICEF Türkiye Temsilciliği 2014

Her hakkı saklıdır.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Kitabın içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir. Bu yayında yer alan ifadeler UNICEF'in resmi görüşlerini temsil etmez.

Para ile satılmaz.

Teşekkür

Elinizdeki Katılımcı El Kitabı UNICEF Türkiye Ofisinin Acil Durumlarda Çocuk Koruma Sistemini güçlendirmek, sivil ve kamu kurumları arasındaki işbirliğini geliştirmek amacıyla Türkiye’de yürüttüğü çalışmalar kapsamında hazırlanmıştır.

Katılımcı El Kitabının içeriği oluşturulurken, anahtar kaynaklar olarak *“Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları, Hak Temelli Bir Perspektif”* (UNICEF, 2011) ile *“Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı, Sosyal Çalışma Görevlileri İçin Eğitim Kitabı”* (Türkiye’de Çocuklar İçin Adalet Proje Grubu, 2013) ve *“Disaster Response in Asia and the Pacific, A Guide to International Tools and Services”* (OCHA ROAP, 2013) ve *“Türk Kızılayı Psikolojik İlk Yardım Eğitim Programı”*, (Türk Kızılayı Yayınları, 2010) çalışmaları esas alınmıştır.

UNICEF Türkiye, Acil Durumlarda Çocuk Koruma Eğitim Programının hazırlanıp uygulanmasını gerçekleştiren Dr. Kamil Kurtul’a; UNICEF Çocuk Koruma Bölümünün değerli çalışanlarına; eğitim programlarına katılarak bilgi ve birikimlerini paylaşan kamu ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerine; programa sağladığı maddi destek içinse *US, the Bureau of Population, Refugees, and Migration’a* içten teşekkürlerini sunar.

Çocuk haklarının yerleşiklik kazanması ve hayata geçirilmesinde ileriye doğru atılan bir adım durumundaki bu eserin alanda emek veren çalışanlara katkı sağlayacağını umuyoruz.

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM ÇOCUK HAKLARINA GİRİŞ	10
1.1 ÇOCUK HAKLARI KAVRAMINA GİRİŞ	10
1.1.1 İnsan Hakları ve Doğal Haklar	10
1.1.2 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	14
1.1.3 Hakların Savunulması	17
1.2 ÇOCUK HAKLARI	18
1.2.1 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	23
1.2.2 Riyad Kuralları (Önleme)	30
1.2.3 Pekin Kuralları (Yargılama)	31
1.2.4 Havana Kuralları (İnfaz)	32
1.2.5 Çocuk Hakları Komitesi	32
1.3 TÜRKİYE’NİN HUKUK SİSTEMİNDE ÇOCUK HAKLARI	34
1.3.1 Kamu Hukukunda Çocuk Hakları	35
1.3.2 Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Çocuklarla İlgili Düzenlemeler	50
1.3.3 Adli Sicil Kanunu	53
1.3.4 Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Hakları	56
1.4 MEDYADA ÇOCUKLARIN TEMSİLİ VE ÇOCUK HAKLARI	80
1.4.1 Oslo Çağrısı	80
1.4.2 Çocukların Medyada Temsili	82
1.4.3 Medyada Çocukların Sömürülmesi	93

II. BÖLÜM AFETLERDE PSIKOSOSYAL DESTEK	99
2.1 Psikososyal Destek Hizmetleri Sürecinde Yürütülen Çalışmalar İçin Kılavuz İlkeler	100
2.2 İhtiyaç ve Kaynakları Değerlendirme	101
2.3 Psikolojik İlk Yardım	103
2.4 Toplum Harekete Geçirme	106
2.5 Sevk Etme ve Yönlendirme	107
2.6 Çalışana Destek	107
2.7 Sürdürülebilir Uzun Dönem Çalışmaların Planlanması	108
2.8 Bilgi Merkezi Oluşturma	109
2.9 Eğitim	109
2.10 Sonuç	110
2.11 Psikolojik İlk Yardım	113
2.11.1 Psikolojik İlk Yardımda 5 Adım Vardır	113
2.12 Afette Etkilenenlerle İletişim Kurarken Rehberlik İlkelerini Uygulayın	115
2.13 Yönlendirme	116
III. BÖLÜM ULUSAL ve ULUSLARARASI İNSANİ YARDIM YAPILANMASI	118
3.1 Düzenleyici Çerçeve	119
3.1.1 Devletlerarası Bağlayıcı Anlaşmalar	121
3.1.1 Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller	121
3.1.2 Devletlerarası Tavsiye Niteliği Taşıyan Anlaşmalar	124
3.1.2.1 BM Genel Kurul Kararı	124
3.1.2.2 UKH Davranış Kuralları	124
3.1.2.3 Hükümetlerin Faaliyetlerini Düzenlemeye Yönelik Gönüllü Rehber İlkeler	126
3.2 Uluslararası Yardım Alanındaki Aktörler	127
3.2.1 Birleşmiş Milletler	128
3.2.2 Uluslararası Kızılhaç/Kızılay Hareketi	129
3.2.3 Sivil Toplum Kuruluşları	131
3.2.4 Bağışçı Devletler	133

3.3 Uluslararası Koordinasyon Mekanizması	134
3.3.1 Küresel Düzeydeki Mekanizmalar	134
3.3.2 Ülke Düzeyindeki Mekanizmalar	139
3.3.3 Köprü Mekanizmaları	141
3.4 Ulusal Afet Müdahale Yapılanması	146
3.4.1 Ulusal ve Yerel Düzeyde Afet Müdahale Yapılanması	147
3.4.2 Müdahale Seviyeleri	149
3.4.3 Afet ve Acil Durum Ynetimi Başkanlığı	150
3.4.4 Afet ve Acil Durum Yönetim Kurulu	152
3.4.5 Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu	152
3.4.6 Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi	153
3.4.7 Bakanlıklar Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi	154
3.4.8 Ulusal Düzeyde Müdahale	154
3.4.9 Yerel Düzeyde Müdahale	158

I. BÖLÜM ÇOCUK HAKLARI

1.1 ÇOCUK HAKLARI KAVRAMINA GİRİŞ

1.1.1 İnsan Hakları ve Doğal Haklar

İnsan hakları, coğrafi konum, etnik kimlik, din, milliyet veya toplumsal cinsiyet gibi etmenler ne olursa olsun, insanların insan olmalarından kaynaklanan evrensel haklarıdır.

İnsan hakları, eksikliği durumunda bireylerin onurlu bir yaşam sürdüremeyeceği temel standartlardır.

İnsan hakları evrensel ve devredilemez haklardır: Bu yeryüzünün tüm bölgelerinde yaşayan bütün insanların bu haklara sahip olduğu anlamına gelir. Nasıl ki bir insan varlığı olmaktan feragat edilemiyorsa insan hakları da ortadan kalkmaz ve devredilemez.

İnsan hakları bölünmez haklardır: “Daha az önemli olduğu” ya da “temel olmadığı” gibi gerekçelerle insan hakları inkar edilemez.

İnsan hakları birbirine bağlıdır ve birbiriyle ilişkilidir: bütün insan hakları tamamlayıcı bir çerçevenin parçalarıdır.

Örneğin, sizin yönetime katılma yetiniz, kendinizi ifade etme hakkınız, eğitim alma hakkınız ve hatta yaşamınızı sürdürme hakkınızdan doğrudan etkilenir.

ÖĞRENİLMESİ GEREKEN ANAHTAR KONULAR

İnsan Hakları nedir?

Doğal haklarla insan hakları arasındaki fark nedir?

İnsan Hakları
Evrensel
Beyanamesi

İnsan Haklarını
Savunmak

İnsan hakları katılımcı ve kapsayıcıdır: Herkes sivil, ekonomik, politik ve kültürel gelişmelere aktif, özgür ve anlamlı şekilde katılma veya destekleme hakkına sahiptir.

İnsan hakları eşitlik ve ayırım-gözetmeme ilkelerini şekillendirir: Herkes bir insan varlığı olarak ve insan olma haysiyetiyle eşittir. Dolayısıyla her birey herhangi bir dışlamaya veya ayrımcılığa maruz kalmaksızın yaşama hakkına sahiptir.

İnsan hakları saydamlık/hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğüne saygıyı şekillendirir: Ulus devletler ve diğer yetkili makamlar insan hakları kanunlarındaki standartlara ve yasalarla belirlenen normlara uymak zorundadır. Bunun uygulamasında başarısız olduğunda, insanlar mahkemeler veya buna benzer yasal kurumlar aracılığıyla hak ihlalinin tamir edilmesi arayışı hakkına sahiptir.

İnsan hakları düşüncesi, doğal haklar felsefi fikrinden ortaya çıkmıştır; bazıları bu ikisi arasında bir ayırım yapmaz ve her ikisini de aynı şeyin farklı adlandırmaları olarak görürler. Bazıları ise, doğal haklarla geleneksel olarak ilişkilendirilmiş bazı özelliklerin insan haklarıyla ilişkilendirilmemesi için iki terimi birbirinden ayrı tutarlar.

İnsan haklarının varlığı, geçerliliği ve içeriği felsefede ve siyaset biliminde hâlâ tartışma konusudur. Örneğin uluslararası insan hakları standartları ve düzenlemeleri çok fazla batılı olmakla, sivil ve politik haklara çok fazla odaklanarak ekonomik ve sosyal hakları ihmal etmekle eleştirilmektedir.

Bununla birlikte hukuki olarak insan hakları, uluslararası hukuk ve sözleşmelerde ve pek çok devletin kendi iç hukukunda tanımlanmaktadır. Bir ülkede yasal olan bir hakkın başka bir ülkede hiçbir yasal bir tabanı bulunmayabilir. Ancak, çoğu kişi için insan hakları doktrini hukukun ötesine geçmekte ve çağdaş toplumsal düzen için bir ahlaki temel oluşturmaktadır. Onlar için insan hakları demokratik ideallerdir.

Hepimizin haklara ihtiyacı vardır. Haklar, bizim hayatta kalmamızı ve gelişmemizi güvence altına alır; fiziksel veya psikolojik istismardan korunmamıza yardımcı olur. Haklar aynı zamanda, bizi etkileyen konulara dâhil olma fırsatının verilmesiyle ilgilidir. Haklar, herkesin eşit ve adil bir muamele görmesini sağlar. İnsan hakları savunuculuğu yapmak, bütün insanların haklarına saygı gösterilmesini ve haklarının korunmasını talep etmektir. Ancak haklarla birlikte sorumluluklar gelir ve hepimiz sadece kendi haklarımıza saygı gösterilmesini talep etmekle kalmamalı, başka insanların da insan haklarına saygı göstermeliyiz.

DOĞAL HAKLAR NEDİR?

Doğal haklar, insanların doğasında var olduğu düşünülen, insan hareket veya inançlarına bağlı olmayan evrensel haklardır. Bir birey, topluma bazı temel haklarla girer ve hiç bir devlet bu hakları reddedemez.

Doğal hakların en eski ifadelerine, bundan üç bin yıl önce yazılan Hindu Veda, Agama ve Upanişad metinlerinde rastlayabiliriz. O günlerden bu yana doğal haklar, dünyanın belli başlı dinlerinin temeli olan metinlerde önemli bir kavram olagelmiştir. İncil, Tevrat ve Kuran, insanların eşitliğini, insan onurunu ve sorumluluğunu öğreten metinlerdir.

Doğal haklara ilişkin bir teori, Aydınlanma döneminde kralların ilahi hakları olduğu görüşüne karşı geliştirilen doğal hukuk teorisinden geliştirilmiştir ve liberalizm için ahlaki bir gerekçe sağlamıştır.

Özellikle 17. yüzyılda bireycilik fikrinin yaygınlaşmasıyla birlikte, bireylerin doğal varlıklar olmalarından dolayı hiç kimse ya da hiç bir toplum tarafından ihlal edilmemesi gereken hakları olduğu gerçeğini vurgulamak için, doğal hukuk doktrinleri değişikliğe uğratılmıştır.

Bu doktrinin belki de en ünlü ifadelerine John Locke'un (1632-1704) eserlerinde rastlamak mümkündür. Locke, insanların doğaları gereği akıl sahibi ve iyi olduklarını varsaymış ve siyasi topluma da toplumun daha erken dönemlerinde sahip olunan hakları taşıdıklarını söylemiştir. Bu hakların önde gelenleri, ibadet özgürlüğü, kendi yönetimlerinde söz sahibi olma hakkı ve mal sahibi olma hakkıdır.

Doğal hak kavramı hukuki hak kavramıyla karşılaştırılabilir: bir doğal hak, devlet veya toplum tarafından bir bütün olarak uygulanmıyorsa bile var olduğu iddia edilen bir haktır; öte yandan bir hukuki hak, üyelerinin menfaati için bir devlet veya toplum tarafından özellikle yaratılan bir haktır.

1.1.2 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

1945 yılında, dünya 30 yıldan daha kısa bir süre içinde ikinci bir dünya savaşından yeni çıkmıştı. İkinci Dünya Savaşında azınlık gruplarına ve savaş esirlerine yapılan yoğun eziyetler, barış, refah ve insan haklarının korunması amacıyla, dünya liderlerini Birleşmiş Milletleri kurmaya sevk etmiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 10 Aralık 1948 tarihinde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini (İHEB) kabul ve beyan etmiştir. Ayrıca, insanlık ailesinin tüm üyelerinin “doğasında var olan onuru”, “eşit ve vazgeçilmez hakları” tanımıştır. “İnsan haklarının hiçe sayılmasının ve hor görülmesinin zalimane eylemlerle sonuçlandığını” belirtmiş; “dehşetten ve yoksulluktan kurtulmuş insanların, içinde söz ve inanç özgürlüklerine sahip olacakları bir dünyanın kurulmasının en yüce amaç” olduğunu ifade etmiştir.

Beyanname, Birleşmiş Milletlerin bütün insanlara temin edilen haklarla ilgili görüşlerini özetleyen 30 maddeden oluşmaktadır. Beyannameyi hazırlayan İnsan Hakları Komisyonunun bir üyesi olan Eleanor Roosevelt şöyle demiştir: “Bu bir antlaşma değil, (gelecekte, belki de) uluslararası Magna Carta haline gelebilir.” 5 Ekim 1995

tarihinde ise Papa II. John Paul, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini “günümüzde insan vicdanının en yüce ifadesi” olarak tanımlamıştır.

Ancak, Birleşmiş Milletler ABD Büyükelçisi Jeane Kirkpatrick, beyanname için “Noel Babaya Mektup” ifadesini kullanmış ve “Yazarlarının akıl ve iştahı dışında hiç bir sınırlamaya tabi olmayan bu ‘haklar’, ne doğa, ne deneyim ne de olasılıklardan ilham almıştır” ifadesini kullanmıştır. Beyannamenin en önemli maddeleri arasında şunlar sayılabilir:

Madde 1: Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.

Madde 3: Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 5: Bireylerin işkence ve zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranış veya cezaya maruz kalmama hakkı vardır.

Madde 18: Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü.

Madde 19: İfade ve kanaat özgürlüğü.

Madde 26: Eğitim hakkı.

İHEB'nin kabul edilmesini takiben, BM Genel Kurulu bütün üye devletlere, ülke veya topraklarının siyasi statüsüne dayalı herhangi bir ayırım olmaksızın, beyannamenin metninin basılması ve tanıtılması dağıtılması, sergilenmesi, okullarda ve diğer eğitim kurumlarında okunması ve açıklanması için çağrıda bulunmuştur. Guinness Dünya Rekorlar kitabı İHEB'nin dünyada en çok dile çevrilen belge olarak tanımlar. Beyanname, 321 dil ve lehçeye çevrilmiştir (2004 itibariyle).

İHEB'nin yayınlanmasının ardından, insan haklarının desteklenmesi ve korunması amacıyla çeşitli önemli antlaşmalar kabul edilmiştir. 1966 yılında, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (UMSHS) ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (UESKHS) Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir. Bu antlaşmalar, İHEB'nde özetlenen hakların, sözleşmeyi imzalayan bütün devletler için bağlayıcı olmasını sağlamıştır. İnsan haklarının gelişimindeki diğer önemli adımlar arasında, savaş kurallarıyla ilgili Cenevre Sözleşmesi ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme yer alır.

İnsan haklarının hâlâ evrim geçiriyor olduğunu unutmamak gerekir. Son yıllarda, örneğin, çevre kampanyaları yürütenler insan haklarının genişletilerek evrensel su hakkı ve diğer çevre haklarının da dâhil edilmesini talep etmektedirler.

1.1.3 Hakların Savunulması

20. Yüzyıl boyunca birçok grup ve hareket, insan hakları için derin toplumsal değişimler yaratmayı başarmıştır. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da, sendikalar işçilere grev hakkı tanıyan, asgari çalışma koşullarını belirleyen ve çocuk işçiliğini yasaklayan ya da düzenleyen kanunların çıkarılmasına önyak olmuşlardır. Kadın hakları hareketi birçok kadın için oy verme hakkını getirmiştir. Ulusal özgürlük hareketleri, birçok ülkede sömürgeci güçleri ülkeden çıkarmıştır. Bunlar arasında en etkili olanlardan biri, Mahatma Gandhi'ni ülkesi Hindistan'ı İngiliz yönetiminden kurtarmak için başlattığı hareket olmuştur. Uzun süre baskı altında yaşayan ırksal ve dini azınlıkların hareketleri dünyanın pek çok yerinde başarıya ulaşmıştır. Bunlar arasında, Birleşik Devletlerde kadın ve azınlık hakları için mücadele eden medeni haklar hareketi ve daha yakın zamanda ortaya çıkan kimlik-siyaset hareketleri yer almaktadır.

İHEB'ne göre, temel insan haklarının ihlal edildiği bazı durumlar şunlardır:

Madde 2 ve 6: Bir ırk, inanç ya da grup “insan” olarak tanınmadığında.

Madde 2: Kadın ve erkeklere eşit muamele edilmediğinde.

Madde 2: Farklı ırksal veya dini gruplar eşit muamele görmediğinde.

Madde 3: Kişinin yaşamı, özgürlüğü veya güvenliği tehdit edildiğinde.

Madde 4: Bir insan satıldığında veya köle olarak kullanıldığında.

Madde 8: İstismar mağdurlarına etkin bir adli çare sunulmadığında.

Madde 11: Cezalar keyfi veya tek taraflı bir şekilde, uygun ve adil bir yargılama yapılmadan verildiğinde.

Madde 12: Devletin görevlileri insanın kişisel veya özel yaşamına keyfi bir şekilde müdahale ettiğinde.

Madde 13: Vatandaşların ülkelerinden ayrılmaları ya da ülkelerine dönmeleri yasaklandığında.

Madde 18 ve 19: İfade veya din özgürlüğü engellendiğinde.

Madde 23: Sendikaya üye olma hakkı engellendiğinde.

Madde 26: Eğitim hakkı engellendiğinde.

İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si ve betimlediği dünya görüşü, her türlü insan hakkını destekleyen ve bu hakların ihlal edilmesine karşı kampanya yürüten Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) gibi uluslararası kuruluşların temelini oluşturmaktadır. Bu örgütler, her ülkenin insan hakları performansı ile ilgili yıllık raporlar hazırlar.

Uluslararası Af Örgütüne göre, önemli insan hakları ihlallerinde bulunmayan çok az sayıda ülke vardır. 2007 insan hakları raporunda, 57 ülkenin, vicdan özgürlüğünü kullanmaktan mahkûm olan kişileri bulundurduğu belgelenmiştir ve 102 ülkede polis, ordu veya güvenlik personelinin işlediği iddia edilen işkence veya kötü muamele vakası tespit edilmiştir.

Bazıları, insan hakları ihlallerinin demokrasilerden çok diktatörlüklerde meydana geldiğine, çünkü ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğünün devletin ihlallerini ortaya çıkardığına inanmaktadır. Ancak, ihlaller demokrasilerde de vardır. Örneğin, Macpherson raporu, İngiliz polisinin Stephen Lawrence adlı siyahi bir gence karşı kurumsal olarak ırkçı davrandığını tespit etmiştir. Ayrıca,

Uluslararası Af Örgütü, hazırladığı bir dizi raporda, ABD tarafından kullanılan Guantanamo Körfezi gözaltı kampının “bir insan hakları skandalı” olduğunu ifade etmiştir.

Ülke içinde insan haklarının korunması, desteklenmesi veya izlenmesi amacıyla ulusal insan hakları kurumları oluşturulan 90’ın üzerinde ülke vardır.

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

Ülkenizde temel bir insan hakkı olarak eğitim hakkının kullanılmasını değerlendirin; kız çocukları ile erkek çocuklarının bu hakkın kullanılmasındaki konumlarını ve olası önerileri tartışın.

AYRINTILI OKUMA KAYNAKLARI

Sencer, Muzaffer (1986). İnsan Hakları Ana Kuruluşlar ve Belgeler, Ankara: TODAİE Sencer, Muzaffer (1988). Belgelerle İnsan Hakları, İstanbul: Beta
 Gülmez, Mesut (2001). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, Ankara: TODAİE
 Gemalmaz, Mehmet Semih (2003). İnsan Hakları Belgeleri Cilt 1, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
 Kapani, Münici (1993). Kamu Hürriyetleri, Ankara: Yetkin
 Akıllıoğlu, Tekin (2002). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Ankara: İmaj

INTERNET ADRESLERİ

İnsan Hakları Başkanlığı: www.ihb.gov.tr
 İnsan Hakları Bilgi Bankası: www.inhak-bb.adalet.gov.tr
 İnsan Hakları Derneği: www.ihd.org.tr Uluslararası Af Örgütü: www.amnesty.org.tr <http://www1.umn.edu/humanrts/edumat/background.shtm> National Human Rights Institutions Forum: <http://www.nhri.net/>
 Human Rights Watch: <http://www.hrw.org/>
 Office of the High Commissioner for Human Rights: <http://www.ohchr.org>

1.2 ÇOCUK HAKLARI

“Çocuk Hakları”, 18 yaş altındaki bireylerin haklarıdır. Çocukluk, insan yaşamında özel bir süreç olduğu için çocuklar ve gençler için ayrı bir dizi hak geliştirilmiştir. Bu dönem, bireylerin büyüdüğü ve öğrendiği bir süreçtir. Aynı zamanda, çocuklara bakılması ve korunması için başkalarına ihtiyaç duydukları gibi eğlenceli de geçmesi gereken bir dönemdir.

1989 yılında, Birleşmiş Milletler, çocukların kendilerine özgü özel bir sözleşmeye ihtiyaç olduğuna karar vermiştir. Çocuklar ve gençler için bu haklar dizisi Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (ÇHS) olarak adlandırılmıştır. Sözleşmeye göre, 18 yaşın altındaki insanlar ırk, din, cinsiyet veya yetenek farkı gözetmeksizin, düşünceleri veya söyledikleri her ne olursa olsun ve nasıl bir aileden gelirlerse gelsinler bu haklara sahip olduğudur.

ÖĞRENİLMESİ GEREKEN ANAHTAR KONULAR

Neden çocuk hakları?

BM Çocuk Haklarına dair sözleşme

Riyad Kuralları

Pekin Kuralları

Havana Kuralları

Çocuk Hakları
Komitesi

Çocuk hakları neden ayrı bir insan hakları sözleşmesiyle düzenlenmiştir?

Çocuklar bireydir: Çocuklar ne ailenin ne de devletin malıdır. Sadece büyüme aşamasındaki insanlar da değildir; insanlık ailesinin üyeleri olarak eşit bir statüye sahiptirler.

Çocuklar hayata tamamen bağımlı varlıklar olarak başlar: Bağımsızlığa doğru büyüyerek yol alırken, beslenmek ve rehberlik için yetişkinlere güvenmeleri gerekmektedir. Çocuklar, ideal olarak, içinde buldukları ailenin yetişkinlerinden beslenir; ancak birincil bakımı sağlayıcılar olarak aileler çocukların ihtiyaçlarına cevap veremediğinde, boşluğu doldurma görevi topluma aittir.

Çocuklar özellikle istismar ve sömürüye karşı savunmasızdırlar: Çocuklar fiziksel olarak yetişkinlere göre daha hassastır. Ayrıca, olumsuz deneyimlere karşı duygusal olarak daha hassastırlar. Fiziksel veya zihinsel istismar çocukta ömür boyu geçmeyecek yaralara neden olabilir. Dünyanın pek çok yerinde, çocuklar işçi ya da çocuk askerler olarak sömürülmektedir.

Devletin eylemleri veya eylemsizliği çocukları toplumdaki bütün diğer gruplardan daha fazla etkilemektedir: Devlet politikasının hemen bütün alanları (örneğin, eğitim veya halk sağlığı) bir dereceye kadar çocukları da etkilemektedir. Çocukları dikkate almayan dar görüşlü politika geliştirme toplumun tüm bireylerinin geleceğine zarar vermektedir. Siyasi süreçte çocukların görüşleri nadiren dinlenir veya

dikkate alınır: Çocuklar genellikle oy kullanmazlar veya siyasi sürece katılmazlar. Evde, okulda, yerel topluluklarda ve hatta yönetimlerde görüşleriyle özel olarak ilgilenilmediğinde, çocukları şu anda etkileyen veya gelecekte etkileyecek olan birçok önemli konudaki fikirleri dikkate alınmamış olur.

Toplumdaki birçok değişikliğin çocuklar üzerinde orantısız ve genellikle olumsuz bir etkisi vardır: Birçok ülkede aile yapısının dönüşüm geçirmesi, küreselleşme, istihdam modellerinin değişmesi ve azalan toplumsal refah çocuklar üzerinde önemli etkiler yaratır. Bu değişimlerin etkisi özellikle silahlı çatışma ve diğer olağanüstü durumlarda yıkıcı olabilir.

Çocuğun sağlıklı gelişimi her toplumun gelecekteki refahı için gereklidir: Hâlâ gelişmekte olduklarından çocuklar yoksulluk, yetersiz sağlık hizmetleri, kötü beslenme, sağlıklı suyun olmayışı, kötü konut ve çevre kirliliği gibi olumsuz yaşam koşullarına karşı yetişkinlere göre çok daha hassastır. Hastalık, kötü beslenme ve yoksulluğun etkisi, çocukların geleceğini dolayısıyla da içinde yaşadıkları toplumların geleceğini tehdit etmektedir.

Bir toplumun çocuklarını ihmal etmesinin maliyeti çok büyüktür: Toplumsal araştırmalar, çocukların en erken deneyimlerinin gelecekteki gelişimlerini ciddi derecede etkilediğini göstermektedir. Gelişimlerinin seyri, yaşamları boyunca topluma yapacakları katkıyı veya getirecekleri maliyeti belirlemektedir.

1.2.1 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

20 Kasım 1989'da, Birleşmiş Milletler, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi (ÇHS) kabul etmiştir. Bu sözleşme şu anda devletlerin imzaladığı ve onayladıktan sonra yasal olarak uymaları gereken uluslararası bir antlaşmadır. İnsan haklarının her alanını bir araya getiren ilk bağlayıcı uluslararası yasal belgedir. Somali ve Amerika Birleşik Devletleri dışında bütün ülkeler bu sözleşmeyi onaylamışlardır. Tanınan bir devlet olmadığı için Somali sözleşmenin onaylanması aşamasına geçememiştir. Amerika Birleşik Devletleri ise sözleşmeye imza koyarak onaylayacağına dair niyetini ifade etmiş, ancak henüz onaylamamıştır.

Türkiye sözleşmeyi 14 Eylül 1990'da imzalamış ve Ocak 1995 yılında da onaylamıştır. Türkiye sözleşmeyi imzası sırasındaki çekince bildiriminde, sözleşmenin 17, 29 ve 30. maddelerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşmasının ifade ve ruhuna uygun olarak yorumlayıp, uygulama hakkını saklı tuttuğunu ifade etmiştir. Çekince sürülen bu maddeler ise, "etnik azınlık" ve "yerli halk"dan olan çocukların konuşma dillerini, televizyon ve radyo gibi kitle iletişimi araçları ile okullarda kullanmalarını içermektedir.

Sözleşmeye göre çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hakları vardır: yaşama, korunma, sağlık hizmetleri, gıda ve su. Ayrıca,

tam potansiyellerine erişmelerine yardımcı olacak fırsatlara erişme hakları da vardır: eğitim, oyun, spor, görüşlerini ifade etme özgürlüğü ve kendilerini ilgilendiren konularda kararlara katılma hakkı.

Sözleşme, bütün çocukların aynı haklara sahip olduğunu ve bütün hakların birbirine bağlı ve eşit derecede önemli olduğunu vurgular. Ayrıca, çocukların başkalarının haklarına, özellikle anne babalarının haklarına saygı gösterme sorumlulukları olduğuna işaret eder.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, her biri ayrı bir hakkı özetleyen 54 maddeden oluşur. Haklar dört gruba ayrılmıştır: **hayatta kalma, korunma, gelişme ve katılma.**

Hayatta kalma hakkı çocuğun yaşam hakkını ve var olmak için gereken temel ihtiyaçlarını vurgular. Bunlar arasında beslenme, barınma, yeterli bir yaşam standartı ve sağlık hizmetlerine erişim yer almaktadır.

Gelişme hakkı çocukların tam potansiyellerine erişebilmeleri için neye ihtiyaç duyduklarını özetler; örneğin, eğitim, dinlenme, kültürel faaliyetler, bilgiye erişim, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü gibi.

Korunma hakkı çocukların her türlü istismar, ihmal ve sömürüden korunmalarını gerektirir. Mülteci çocuklar için özel koruma, çalışan çocuklar için güvenceler, herhangi bir istismar veya sömürüye maruz kalmış çocukların korunması ve rehabilitasyonu gibi konuları ele almaktadır.

Katılım hakkı çocukların toplumlarında ve topluluklarda aktif bir rol oynayabilmeleri gerektiğini kabul eder. Bu haklar görüşlerini ifade etme ve yaşamlarını etkileyen konularda söz sahibi olma haklarını da kapsar. Yetenekleri geliştikçe, sorumluluk sahibi yetişkinliğe hazırlanmaları amacıyla, çocuklara daha çok katılma fırsatının verilmesi gerekir.

Sözleşmenin maddi hakları düzenleyen 41. maddesinden dördüne özel bir vurgu yapılmıştır, çünkü bunlar sözleşmedeki diğer bütün hakların uygulanması için temel oluştururlar. Sözleşmenin “genel ilkeleri” olarak bilinen bu maddeler şöyledir:

Madde 2: Sözleşmenin güvence altına aldığı bütün hakların herhangi bir ayırım gözetilmeksizin bütün çocukları kapsaması gerekir.

Madde 3: Çocuklarla ilgili her türlü faaliyette çocuğun yüksek yararı temel düşünce olmalıdır.

Madde 6: Her çocuğun yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı vardır.

Madde 12: Kendini ilgilendiren her konuda çocuğun görüşünün dinlenmesi ve dikkate alınması gerekir.

Son yıllarda Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ek iki İhtiyari Protokol oluşturulmuştur:

Çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokol, 25 Mayıs 2000 tarihinde kabul edilmiştir.

Çocukların silahlı çatışmalara katılmaları ile ilgili İhtiyari Protokol, 25 Mayıs 2000 tarihinde kabul edilmiştir.

Sözleşme, çocuk ve çocuklukla ilgili yeni bir vizyonu yansıtmaktadır. Çocuklar, ne anne babalarının malı ne de merhamet edilmesi gereken aciz nesnelere. Onlar insandır ve kendi haklarının özneleridir. Sözleşme, çocuğu güçlü, yeterli bir birey ve yaşıyla gelişim evresine uygun hak ve sorumlulukları olan bir aile ve toplum üyesi olarak görür. Çocukların haklarını bu şekilde tanıyan sözleşme, bir bütün olarak çocuğa odaklanır.

1.2.2 Riyad Kuralları (Önleme)

Tam adı, Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri'dir. Genel Kurul'un 14 Aralık 1990 tarih ve 45/112 sayılı kararıyla kabul ve ilan edilmiştir.

Bu kurallar; çocuk suçluluğunun önlenmesi, suçun önlenmesinin özlü bir ögesi olduğunu, gençlerin toplumda yasaya uygun ve yararlı etkinliklere kendilerini adayarak, bu tavra ve insancıl görünümlü bir yaşama uygun uğraş edinerek, suç üretmeye yönelik olmayan bir anlayış kazanabileceğini, çocuk suçluluğunun önlenmesinin aile, eğitim kurumları, çevre, medya ve devletin işbirliğini gerektirdiğini; çocuğun çocukluğunu yaşaması gerektiği ve bunun desteklenmesinin olanaklı olduğunu, risk altında bulunan çocuklara özel ihtimam gösterilmesini, gençlere toplumda etkin rol verilmesini, politika ve uygulamaların bu amaçlara uygun olarak düzenlenmesini öngörmektedir.

Riyad Kuralları, temel perspektifler, yönlendirici ilkelerin kapsamı, genel önlem, sosyal-leşme süreçleri, sosyal politika, yasal düzenlemeler ve çocuk adalet sistemi (ÇAS) yönetimi, araştırma, politika geliştirme ve koordinasyon bölümlerinden oluşmaktadır.

1.2.3 Pekin Kuralları (Yargılama)

Tam adı, Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar'dır. Genel Kurul'un 29 Kasım 1985 tarih ve 40/33 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Pekin kuralları; çocukların suçun zararlı etkilerinden korunması için kapsayıcı sosyal politikalar yoluyla çocukların refah düzeylerinin mümkün olduğunca artırılmasını amaçlamaktadır. Bu sayede çocuk ceza adaleti sisteminin devreye girme gereklilikleri en aza indirilecek, böylece söz konusu uygulamaların çocuklar üzerinde yaratabileceği zararlı etkiler de azaltılmış olacaktır. Çocukların, suçun işlenmesinden önce bu tür bakım ve özenden yararlanmaları, Kurallar'ın uygulanmasına gerek bırakmayacak temel politikaları oluşturmaktadır.

Bu Kurallar, farklı hukuk sistemlerinde uygulanmak üzere düzenlenmiş olup kanunla ihtilaf halindeki çocuklarla ilgili her sistem ve tanım altında bu kişilere uygulanacak işlemlere ilişkin asgarî standartları içermektedir. Bu durumda 7 yaşından 18 yaşına (ya da daha fazlaya) kadar olan sınırlar içinde bir çocuk tanımı getirmiştir. Çok değişik hukuk sistemleri içinde farklılık kaçınılmaz olsa bile bu durum Asgarî Standart Kurallar'ın geçerliliğini ortadan kaldıracı

nitelikte kabul edilmemektedir. Kuralların Birinci Bölümü, çocuk adalet sistemindeki genel ilkeleri düzenlemekte ve temel yaklaşımları, İkinci Bölüm, soruşturma ve kovuşturmada uyulacak ilkeleri üçüncü bölüm, hüküm verme ve tespite ilişkin esasları, dördüncü bölüm kurum dışı, beşinci bölüm ise kurumsal ıslaha ilişkin ilkeleri, altıncı ve son bölümde ise araştırma, planlama, politika oluşturma ve değerlendirmeye ilişkin kuralları içermektedir.

1.2.4 Havana Kuralları (İnfaz)

Tam adı, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları'dır. Genel Kurul'un 14 Aralık 1990 tarih ve 45/113 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Bu Kurallar; çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılmasının son çare olduğunu, mümkün olan en kısa süre için tutulması gerektiğini ve özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuğun haklarını ve tutulduğu kurum ve kurum personelinin asgari niteliklerini belirlemiştir.

Havana kuralları devletlere; çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılmayacağı asgari yaş sınırını belirleme, çocuğun insan haklarına saygı gösterme, yetişkinlerden ayrı tutma, kurumlarda çocuğun bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimini ve toplumun üyesi olarak potansiyelini artıracak faaliyet ve programlar oluşturma, bağımsız denetim mekanizmaları oluşturma

sorumluluğu vermiştir. Havana Kuralları, kapsamında temel bakış açısı, gözaltında olan veya yargı önüne çıkarılmayı bekleyen çocukların haklarını, çocukların tutuldukları kurumların idaresi ve personele ilişkin düzenlemeleri içerir.

1.2.5 Çocuk Hakları Komitesi

Sözleşmeyi onaylayan devletler, devletlerin sözleşmeyi nasıl uyguladıklarını izlemekle görevli uzmanlardan oluşan Çocuk Hakları Komitesine (ÇHK) düzenli rapor sunmak zorundadır. Bu raporlar, çocukların söz konusu ülkedeki durumlarını ve devletlerin hakları gerçekleştirmek için aldığı önlemleri özetlemektedir. Devletlerin hazırladığı raporlara ilişkin verdiği görüşlerde ÇHK, devletlerin politikalarını oluştururken sözleşmeyi bir rehber olarak kullanmalarını öngörür. İnsan haklarını korumak, doğası gereği sonu olmayan bir süreç olduğundan, her zaman gelişmeye yer vardır.

Çocuklar için bir haklar bütününün oluşturulması ile çocuk haklarının gerçekten ne anlama geldiği ve en iyi nasıl uygulanabileceği sorusu tartışılmaya devam etmektedir. Çocuk haklarının savunulması, bir ölçüde çocukların hassasiyetinin ve dolayısıyla özel koruma ihtiyaçlarının farkına varılmış olması, onların yetişkinler dünyasında alınan kararlar sonucunda acı çekmelerini önlemediği kabulüne dayanır.

Çocukların durumuna merhamet duyulması, onların genellikle kolektif olarak algılanmalarına ve kendi güçleri ve yetenekleri, ihtiyaçları ve hakları olan bireyler yerine sadaka verilmesi gereken nesnelere muamele görmelerine neden olmuştur.

Bunun sonucunda, çocuklara ilişkin meseleler genellikle siyaset dışı kabul edilmiş ve gündeme alınmamıştır. Çocuğun haklarıyla ilgili temel ilke, toplumun çocukların temel ihtiyaçlarını karşılama ve çocukların kişiliklerinin, yeteneklerinin ve yetilerinin gelişmesine destek verme sorumluluğunun olduğudur.

Çocuk haklarıyla ilgili bir sözleşmenin oluşturulması, haklarla ilgili bilinç ne kadar yüksekse, onları güvence altına alma ihtimalinin de o kadar yüksek olduğu yolundaki genel kabul gören bir kuralı yansıtır. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuğun insan hakları açık, tutarlı ve kapsamlı hale gelmiştir. Çocuk haklarının bu şekilde tanımlanması onlara saygı gösterilmesinin ön koşuludur.

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

Türkiye'de ÇHS imzalanmasının ardından toplumsal yaşamda çocuk haklarına değin ne tür olumlu gelişmeler olduğunu ve daha hangi gelişmelere ihtiyaç duyulduğunu araştırarak arkadaşlarınızla tartışınız.

OKUMA LİSTESİ VE KAYNAKLAR

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, (2001). Ankara: Ankara Barosu Yayınları
 UNICEF: Çocuk Hakları Sözleşmesi: http://www.unicef.org/crc/index_index.html
 Çocuk Hakları Komitesi: Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, (2001). Ankara Barosu Yayınları <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/index.htm>
 Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN) - Çocuk Hakları Sözleşmesi: <http://www.crin.com/resources/treaties/CRC.asp?catName=International+Treaties&flag=legal&ID=6>
 Çocuk Hakları Birliği (Children's Rights Alliance) - Çocuk Hakları Sözleşmesi: <http://www.childrensrighst.ie/convention.php> <http://www.turkhukukusitesi.com>

1.3 TÜRKİYE'NİN HUKUK SİSTEMİNDE ÇOCUK HAKLARI

Gazetecilerin, çocuklarla ilgili haber yazarken, röportaj yaparken, fotoğraf ve film çekerken onlarla ilgili düzenlemeleri bilmelerinde yarar vardır. Çocukların hakları kamu hukukunda ve özel hukukta yer alan çeşitli yasalarda ayrı ayrı belirtilmiştir. Çocuğun devlet ve devlet kurumlarıyla olan ilişkilerinde sahip oldukları haklar ve aile ilişkilerindeki hakları çeşitli yasa ve yönetmeliklerde belirtilmiştir.

ÖĞRENİLMESİ GEREKEN ANAHTAR KONULAR

Türkiye'nin Kamu
Hukuku'nda
çocuklar

Çocuk Koruma
Kanunu ve çocuk
hakları

Belediye kanunu ve
çocuklar

Özel hukuk alanında
çocuk hakları

1.3.1 Kamu Hukukunda Çocuk Hakları

Türkiye'deki Hukuk Sisteminde Kime Çocuk Denir?

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 6/b maddesine göre, "henüz 18 yaşını doldurmamış kişi" çocuktur. 18 yaşını doldurmamış kişiler, Türkiye'deki hukuk düzeninde çocukların sahip olduğu haklardan yararlanırlar.

Türk Ceza Kanunu'nda Çocuklarla İlgili Düzenlemeler

Çocuklar, kimi zaman kasıtlı olarak, kimi zaman da rastlantılarla ve bir suç işleme niyeti olmamasına karşın bir suça karışırlar.

TCKyaşküçüklüğünü,çocuğun cezalandırılmasını engellemek amacıyla bir sınır olarak koymuştur. 31. Maddesinde; bir fiil işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamaz, ancak, bu çocuklara özgü güvenlik önlemleri uygulanabilir. (m.31). Belli yaş sınırları, ceza kanununda çocuklar için önem taşımaktadır. Suç sayılan bir fiil işlediği zaman 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışların yönlendirme yeteneğinin gelişmemiş olması durumunda ceza sorumluluğu yoktur. Bu çocuklar hakkında da güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Suç işleyen çocuklar, işledikleri fiilin sonuçlarını algılıyor ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerini geliştirmişlerse, kendileri için verilecek ceza sürelerinden indirim yapılır. (m.31/2)

Türk Ceza Kanunu 18 yaş altındaki çocukları kademeli olarak ceza indirimlerinden yararlandırmaktadır.

15 yaşını doldurmuş olup da, 18 yaşını doldurmamış çocuklar da, hapis sürelerinden indirim yapılarak korunurlar. 15 yaşını doldurmamış olanlarda bu indirim daha fazladır. Ancak, 18 yaşını doldurmamış olanlar da müebbet hapis dışındaki cezalarını üçte biri indirilir ve bu durumda her fiil için verilecek hapis cezası on iki yıldan fazla olamaz. (m.31/3)

Çocuklara verilen cezalarda yapılan bu indirim, çocukların yaşam deneyimlerinin, yetişkinler kadar olmayışı ve onları korunma isteği olarak yorumlanabilir.

Sağır ve Dilsiz Çocuklar

TCK sağır ve dilsiz olan engelli çocukları ayrı bir düzenlemeyle korumak istemiştir. Ceza indirimleri bu tür engelli çocuklar için daha büyük yaşlara çekilmiştir. 15 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizlere, suçu işlediği zaman 12 yaşını doldurmamış olan çocuklara uygulanan hükümler uygulanır. 15 yaşını doldurmuş sağır ve dilsiz çocuklara da 12 yaşını doldurmuş çocuklara, 18 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlere ise 15 yaşını doldurmuş olanlara uygulanan hükümler uygulanır. 21 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlere ise, 15 yaşını doldurmuş, 18 yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümler uygulanır. (m.33) Yasa, sağır ve dilsizlerde cezai sorumluluk yaşını 21 yaş sınırına yükselmiştir.

Uluslararası Suçlar

Türk Ceza Kanunu, uluslararası suçlar alanında da çocukları koruyucu hükümler koymuştur.

“Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar” başlığının altında soykırım kavramının tanımını vermiştir. Bir plan hazırlayarak; ulusal, etnik, belli bir ırk ya da dini grubun tümüyle ya da kısmen yok edilmesi amacıyla, bu grupların üyelerine karşı; kasten öldürme, kişilerin bedensel ya da ruhsal

bütünlüklerine zarar verme grubu tümüyle ya da kısmen yok edilmesi sonucunu doğuracak koşullarda yaşamaya zorlanması, grup içinde doğumlara engel olmaya yönelik önlemlerin alınması ve gruba ait çocukların bir başka gruba zorla nakledilmesi soykırım suçunu oluşturan fiiller olarak tanımlanmıştır. Çocukların bedensel ve ruhsal olarak içinde buldukları gruba daha çok ihtiyaç duyacakları açıktır. Bu nedenle, çocukları koruyan bu düzenlemeyle soykırımın kapsamı genişletilmiştir. (TCK.m.76-1/e)

Yasa; çocuklara cinsel saldırıda bulunma ve çocukların cinsel istismarını da insanlığa karşı suçlar kapsamına almıştır. (TCK.m.77/1-1) Çocuklara siyasal, felsefi, ırk temelli ya da dini nedenlere cinsel istismarda bulunulması ya da çocukların cinsel istismarı insanlığa karşı suç kabul edilmiştir. Bu hüküm de, çocukları korumaya yönelik önemli bir düzenlemedir.

Uluslararası suçlar arasında; göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, günümüzde tüm toplumları ilgilendiren ve endişelendiren suçlardır. Yasa, insan ticaretini; zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, esarete ya da benzeri uygulamalara tabi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak amacıyla tehdit, baskı, cebir ya da şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kişilerin çaresizliklerinden yararlanarak onları kaçırmak olarak tanımlamıştır. Bu suçları işleyenlere hapis ve adli para cezası uygulanmaktadır. Çocuklara ilişkin düzenlemede, suça ait araç

ve fillere başvurulmasa bile bu amaçlarla 18 yaşını doldurmamış çocukların kaçırılmaları, bir yerden bir yere götürülmeler; bunu yapan kişilerin insan ticareti yapmış gibi cezalandırılmalarına neden olur. Yasa, burada çocukları korumak için bu suçun işlenmiş olmasını değil, bu amaçla çocuk kaçırmayı cezalandırmak için yeterli görmüştür. Bütün bu düzenlemelere karşın, sosyal önlemler alınmadıkça insan ticareti tüm ağırlığıyla sürmektedir. Yasanın; 80/3 maddesinin varlığı çocuklar için bir güvence olarak düşünülmelidir.

Kişilere Karşı Suçlar

Türk Ceza Kanunu, “Kişilere Karşı Suçlar” başlığı altında, “Hayata Karşı Suçlar” kapsamında çocuklarla ilgili bir düzenleme getirmiştir. Hayata karşı suçların en önemlisi; kasten öldürme suçudur. Türk ceza sisteminde bir insanı kasten öldüren kişi ömür boyu (müebbet) hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Ancak, yasanın belirlediği bazı durumlarda ömür boyu hapis cezası ağırlaştırılmış biçimde uygulanmaktadır. Ağırlaştırılmış biçimde ömür boyu hapis cezasına çarptırılmanın nedenlerinden biri de; kasten adam öldürme suçunun, çocuğa ya da beden ya da ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan bir kişiye karşı uygulanmasıdır. Türk Ceza Kanunu, insan

bedenini koruyacak düzenlemeleri yaparken, henüz doğmamış, anne karnında olan bebekleri de düşünmüştür.

Eğer kasten yaralama fiili, mağdurun; konuşma ya da çocuk yapma yeteneklerinin kaybolmasına ya da gebe bir kadına karşı işlenip de çocuğun düşmesine neden olmuşsa, ceza, iki kat arttırılır. (TCK.m.87/2-c, e)

İşkence ve Eziyet

Medyada çocuklara ilişkin işkence ve eziyet haberleri çok sıklıkla yer almaktadır. Hangi tür eylemlerin işkence ve eziyet olduğunun belirlenmesi yasa tarafından da gerekli görülmüştür.

15 yaşını tamamlamış, 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar, zorla tehdit ve hileyle ya da iradeyi etkileyen başka bir nedene bağlı olarak cinsel istismara uğrarlarsa, yasa tarafından korunmaktadırlar. (TCK.103/1-b) Cinsel istismar suçu; yasada belirtilen durumlarda işlenirse ağırlaştırılmış cezalar uygulanır. Vücuda bir cisim ya da organ sokulması, suçun üstsoy, ikinci ve üçüncü derecede kan hısımları, üvey baba, evlat edinen, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren ya da koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından işlenmesi, nüfuzun kötüye kullanılması ve birden fazla kişi tarafından işlenmesi durumunda verilecek ceza yarı oranında arttırılır. (TCK.m.103/3)

Bu düzenlemeler, suçun çocukla aralarında güven ilişkisi bulunan kişiler tarafından işlenmesi halinde, toplumu daha çok rahatsız etmesinden ve varolan değerleri sarsmasından ötürü ağırlaştırılmış biçimde uygulanmaktadır.

Yasa, 15 yaşını bitirmiş olan çocukla, cebir, tehdit ve hile olmaksızın cinsel ilişkide bulunan kişiyi şikâyet üzerine cezalandırmaktadır. 18 yaş sınırının 15 yaşa çekilmesi, çeşitli gerekçelerle açıklanabilirse de, çocuğu yeterince korumadığı için eleştirilebilir. (TCK.m.104)

Koruma, Gözetim, Yardım ya da Bildirim Yükümlülüğü

Türk hukuk sistemi, yaşı ya da hastalığı nedeniyle kendini idare edemeyecek durumda olan ve koruma ve gözetim yükümlülüğü altında bulunan haline terk eden kişileri hapis cezası ile cezalandırılırlar. (TCK. 97/1)

Bakmakla yükümlü oldukları halde, çocuklara, koşullarının elverdiği ölçüde yardım etmeyenler ya da bu durumu derhal ilgili makamlara bildirmeyen kişiler hapis ya da para cezası ile cezalandırılırlar. (TCK. 98/1) Bu düzenleme çocukların bakılıp, gözetilmediği durumlarda, ilgili makamların koruyuculuk görevlerini yerine getirmesi açısından düzenleyici bir hükümdür.

Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar

Cinsel suçlar, çocukların sıklıkla karşılaştıkları bir suç türüdür. Medyada sıklıkla yer alan cinsel suçların kapsamının ve nasıl cezalandırıldığıнын gazeteciler kapsamının ve nasıl cezalandırıldığıнын gazeteciler tarafından bilinmesinde yarar vardır. Cinsel suçlar; bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi biçiminde işlenmektedir.

Türk Ceza Kanunu, bu konuda çocuklara karşı işlenen suçları ayrı bir maddeyle düzenlemiştir.

Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişiler hapis cezası ile cezalandırılırlar. Yasa cinsel istismar deyiminden ne anlaşılacağını şöyle açıklamaktadır: "On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte filin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş çocuklara karşı geliştirilen her türlü cinsel davranış." Yasanın burada yaş sınırını 15'e indirmesi çocukları korumak açısından yeterli değildir. Çünkü ceza kanunu genel olarak 18 yaşını doldurmamış kişileri çocuk kabul etmektedir. 15 yaşını tamamlamış, 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar, zorla, tehdit ve hileyle ya da iradeyi etkileyen başka bir nedene bağlı olarak cinsel istismara uğrarlarsa, yasa tarafından korunmaktadırlar. (TCK. 103-1-b)

Cinsel istismar suçu; yasada belirtilen durumlarda işlenirse ağırlaştırılmış cezalar

uygulanır. Vücuda bir cisim ya da organ sokulması, suçun üstsoy, ikinci ve üçüncü derecede kan hısımları, üvey baba, evlat edinen, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren ya da koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından işlenmesi, nüfuzun kötüye kullanılması ve birden fazla kişi tarafından işlenmesi durumunda verilecek ceza yarı oranında arttırılır. (TCK. m.103/3)

Bu düzenlemeler, suçun çocukla aralarında güven ilişkisi bulunan kişiler tarafından işlenmesi halinde, toplumu daha çok rahatsız etmesinden ve varolan değerleri sarsmasından ötürü ağırlaştırılmış biçimde uygulanmaktadır.

Yasa, 15 yaşını bitirmiş olan çocukla, cebir, tehdit ve hile olmaksızın cinsel ilişkide bulunan kişiyi şikayet üzerine cezalandırmaktadır. 18 yaş sınırının 15 yaşa çekilmesi, çeşitli gerekçelerle açıklanabilirse de, çocuğu yeterince korumadığı için eleştirilebilir. (TCK. m. 104)

Cinsel Taciz

Yasa, bir kişiyi cinsel amaçlı taciz eden kişiyi mağdur olanın şikâyeti üzerine cezalandırmaktadır. Taciz, eğitim ve öğretim ilişkisinden, aile içi ilişkiden kaynaklanan nüfuzu kötüye kullanmak yoluyla işlenirse

verilecek ceza yarı oranında arttırılır. Cinsel taciz nedeniyle, çocuk, okuldan ya da aileden ayrılmak zorunda kalmışsa, verilecek ceza bir yıldan az olamaz; (TCK.105) Okul ve aile içi ilişkilerde çocuğu korumak açısından bu düzenlemelerin öğretilmesinde ve bilinmesinde yarar vardır.

Genel Ahlaka Karşı Suçlar

Müstehcenlik, fuhuş, kumar ve dilencilik konularında çocukları koruyucu hükümler yer almaktadır. Dolayısıyla müstehcenlik, fuhuş, kumar gibi eylemlerden uzak yaşama ve dilencilik yapmama veya sokakta çalışmama çocukların hakkıdır.

Bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı ya da sözleri veren, okuyan, gösteren ya da dinletenler, bu tür içerikleri herkesin görebileceği yerlerde sergileyenler, bu ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişiler hapis ve para cezasına çarptırılır. (TCK.m-226-1/a, 3)

Bu ürünleri basın yayın yoluyla yayınlayanlar ve bunları çocukların görmesini sağlayanlar ağırlatılmış hapis cezası ile cezalandırılırlar. (m.226/5) Bu tür ürünlerin, çok sayıda çocuğa ulaştırılması cezanın ağırlaştırılması için açıklanabilir bir nedendir. Bu konuda gazetecilerin sorumlulukları büyük önem taşımaktadır.

Fuhuş, çağımızda çocukları en çok tehdit eden tehlikeler arasındadır. İç göçler ve ülkeler arasında yasal olmayan, izinsiz geçişler ve insan ticareti çok sayıda çocuğun fuhuşa sürüklenmesine neden olmaktadır. Türk ceza yasası bu konuyu da düzenleyerek, çocukları fuhuşa sürükleyenler hakkındaki cezai hükümler koymuştur.

Çocuğu fuhuşa teşvik eden, bunu kolaylaştıran, bu amaçla barındıran ya da aracılık eden kişi dört yıldan on yıla kadar cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de, suç tamamlanmış gibi cezalandırılır. (TCK.m.227/1)

Çocuğu fuhuşa teşvik, aile bireyleri, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruma yükümlülüğü olan kişiler tarafından ya da kamu görevi ve hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak yoluyla yapılırsa ceza yarı oranında arttırılır. (TCK.m.227/5)

Çocukların kumar oynaması için yer ve imkân sağlanması da Türk Ceza yasasında cezalandırılması gereken bir suçtur. (TCK. m.228)

Dilencilik de, çocukların korunması gereken bir olumsuz alanıdır. Çocukları, dilencilikte araç olarak kullanan kişi de hapis cezası ile cezalandırılır. (TCK.m.229/1)

Aile Düzenine Karşı Suçlar

Çocuğun soy bağıını değiştirme, kötü muamele, aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali, çocuğun kaçıırılması ve alıkonulması aile düzenine karşı suçlar olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'deki medyada da sıklıkla çocuğun aile içinde maruz kaldığı olumsuz muameleler haber yapılmaktadır.

Bir çocuğun soy bağıını değiştirmek ya da gizlemek, sağlık kurumundaki bir çocuğun başka bir çocukla karışmasına neden olmak suçtur. (TCK.231/1, 2)

Büyütmek, okutmak, bakmak, gözetmek ya da meslek ve sanat öğretmekle yükümlü olduğu kişi üzerinde, terbiye hakkında doğan disiplin yetkisini kötüye kullanan kişiye bir yıla kadar hapis cezası verilir. (TCK.m.232/1, 2)

Aile olmak nedeniyle kişilere yükümlülükler yükleyen hukuk, bakım, destek olma ve eğitim yükümlülüğünü yerine getirmeyenleri şikâyet üzerine cezalandırır. Bu konularda şikâyet etme koşulu aranmıştır. (TCK.m.233/1) Henüz doğmamış olan çocuk da aile düzeni açısından korunmaktadır. Hamile eşini ya da birlikte yaşadığı hamile kadını çaresiz durumda terk eden kişi de yasa tarafından cezalandırılmaktadır.

Sarhoşluğu alışkanlık haline getirmiş, uyuşturucu ya da uyarıcı kullanan, onur kırıcı davranışları nedeniyle çocukların ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır biçimde tehlikeye atan anne ve babalarda hapis cezasıyla cezalandırılırlar. Anne ve babanın, daha önce velayetlerinin kaldırılmış olması, cezalandırılmalarını engellemez. (TCK.m.233/3)

Boşanmış çiftler arasında ortaya çıkan çocuğun kaçırılması ve alıkonulması çocukları psikolojik olarak zarara uğratan bir suçtur. Velayet yetkisi elinden alınmış anne babanın ya da üçüncü derece dahil kan hısminin 16 yaşını bitirmemiş bur çocuğu, ona bakmakla yükümlü kişinin yanından kaçırması hapis cezasını gerektiren bir suçtur. Bu kaçırma ve alıkoyma için zor kullanma ve tehdit koşulu aranmaz. (TCK.m-234) Bu maddede de çocuğun yaşı 16 ile sınırlanmıştır. 16 yaşından küçük çocuğu koruyan yasa, çocuğu 18 yaşını doldurmamış kişi olarak tanımladığı halde, koruma sınırlarını ne nedenle olursa olsun daraltması eleştirilecek bir noktadır. Kaçırma ve alıkoyma zorla ve tehdit etme yoluyla olmuş ya da çocuk -12- yaşını doldurmamışsa ceza bir katı oranında arttırılır. (TCK.234)

1.3.2 Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Çocuklarla İlgili Düzenlemeler

Kanunun "Tanıklık, Bilirkişi İncelemesi ve Keşif" başlığı altında bu konularda çocuğun konumunun ne olacağı ve haklarının nasıl korunacağını düzenlenmiştir.

Bazı durumlarda, görülmekte olan davayla ilgili olarak tanıklıktan çekinme hakkı vardır.

Küçük yaştakilerin, tanıklık yapabilmeleri kanuni temsilcilerinin rıza göstermeleriyle olanaklıdır. Eğer kanuni temsilci, şüpheli ya da sanık ise, küçük yaştakilerin tanıklıktan çekinmeleri konusunda karar veremezler. (CMK.m.45/2)

15 yaşını doldurmamış olanlar, yemin verilmeden tanık olarak dinlenirler. (CMK.m.50/1-a)

Yasa, bazı durumlarda tanıklıkların ses ve görüntü olarak kaydını zorunlu tutmuştur. Bir suçtan mağdur çocukların tanıklıklarının kaydedilmesi zorunludur. (CMK.52/3)

Bir suçla ilişkin delil elde etmek için beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasından kaçınılabilir. Çocukların beden muayenesi ile vücutlarından örnek alınmasına kanuni temsilcileri karar verebilir. (CMK.76/4)

CMK. Koruma Tedbirleri başlığı altında çocukları koruyucu düzenlemeler getirmiştir.

Soruşturma ve kovuşturması şikayete bağlı suçüstü durumlarında ancak şikayet edildiğinde yakalama yapılabilir. Ancak, çocuklara karşı işlenmiş bir suçüstü durumu varsa; suçu işleyenin yakalanması şikayete bağlı değildir. (CMK.m.90/3) Tutuklama konusunda da çocukları gözeten bir hüküm getirilmiştir. Bir kişinin tutuklanması için, işlediği suçun önemi, verilmesi beklenen ceza ya da güvenlik önlemi ile ölçülü olmaması halinde tutuklama kararı verilmez. Fakat çocukların cinsel istismarı söz konusu olduğunda, suçun işlendiği konusunda güçlü şüphe var kabul edilebilir ve tutuklama nedeni sayılır. (CMK.m.100/3a.5,6)

Yasa, çocukların cinsel istismarı konusunda duyarlı düzenlemeler getirmiştir. Çocuklara karşı cinsel istismarda bulunan şüpheli ya da sanığa ilişkin dinleme, kayda alma ve sinyal bilgileri değerlendirilir. (CMK.135/6)

CMK Kanuna göre, şüpheli ya da sanık, müdafî (avukat) seçebilecek durumda olmadığını belirtir ve avukat isterse bu isteği yerine getirilir. Şüpheli ya da sanık -18- yaşını doldurmamışsa avukat isteği aranmaksızın bir avukat görevlendirilir. (CMK.M.150)

Türkiye'deki hukuk düzeni, tüm duruşmaların açık yapılması gerekliliğini kabul etmiştir. Bazı durumlarda duruşmanın kapalı yapılmasına mahkeme karar verebilir. Sanık 18 yaşını doldurmamışsa duruşma kapalı yapılır, hüküm de kapalı duruşmada açıklanır. (CMK .m.185)

Yüklenen suçla bağlantılı olarak yaş küçüklüğü, kusurun bulunmaması durumunda, ceza verilmemesi kararına yol açar. (CMK.m.223/3-a, d)

CMK "Suçun Mağduru ile Şikayetçinin Hakları" başlıklı bölümde çocukların hakları ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Mağdur, 18 yaşını doldurmamışsa, eğer onu savunan bir vekili yoksa, isteği aranmaksızın bir vekil görevlendirilir.

Bazı durumlarda, suçtan zarar gören, mağdur çocuğun psikolojisi bozulmuş olabilir. Mağdur olan çocuk, bu suça ilişkin soruşturma ya da kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir. Mağdur çocukların tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp ya da eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur. (CMK.236/2, 3)

Kamu davasına katılma konusunda da mağdur ya da suçtan zarar görenin çocuk olması durumunda, avukat görevlendirilmesi için istek aranmaz. (CMK.239/2)

1.3.3 Adli Sicil Kanunu

Adli Sicil Kanunu, 18 yaşından küçüklerle ilgili adli sicil ve arşiv kayıtlarına koruyucu bir düzenleme getirmiştir. 18 yaşından küçüklerin adli sicil ve arşiv kayıtları; ancak soruşturma ve kovuşturma kapsamında değerlendirilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılıkları, yargıç ya da mahkemelerce istenebilir. (m.10/3)

Kabahatler Kanunu

Bu yasaya göre fiili (kabahat) işlediği sırada on beş yaşını doldurmamış çocuk hakkında idari para cezası uygulanmaz. (m.11/1)

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu

Bu yasa; korunmaya ve bakıma ya da yardıma muhtaç aile, çocuk, özürlü, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan örgütün kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları ile faaliyetlerini düzenler. (m.1)

Bu yasada çocuklara ilişkin kurulmuş 3 tür kurum vardır.

1. Çocuk Yuvaları:

0-12 yaş arası korunmaya muhtaç çocuklarla, gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarıyla, bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişmelerini sağlayacak yatılı sosyal hizmetler kuruluşlarıdır.

2. Yetiştirme Yurtları:

13-18 yaş arası korunmaya muhtaç çocukları korumak, bakmak ve bir iş ya da meslek sahibi edilmeleri ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamakla görevli olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

3. Kreş ve Gündüz Bakımevleri:

0-6 yaş arasındaki çocukların bakımlarını gerçekleştirmek, bedensel ve ruhsal sağlıklarını korumak ve geliştirmek, ve bu çocuklara temel değer ve alışkanlıkları kazandırmak amacıyla kurulan ve yatılı olmayan sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Yasa, sosyal hizmetlerin, devletin denetim ve gözetiminde, sivil toplum kuruluşları ile halkın gönüllü katkı ve katılımı sağlanarak bir bütünlük içinde yürütüleceğini belirtmektedir. (m.4/a) Sosyal hizmet programlarının uygulanmasında korunmaya muhtaç çocuklara, muhtaç sakat ve yaşlılara öncelik tanınacağı (m.4/c) ve bu hizmetlerin sunulması ve yürütülmesinde, sınıf, ırk, dil, din, mezhep ve bölge farklılığı gözetilmeyeceği de açıklanmıştır. (m.4/d)

Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kuralları Kanunu

Bu yasa adli kontrol altındaki hükümlüler, salıverme sonrasındaki kişiler ve bu kişilerle ilgili yardım, koruma ve denetimli serbestlik konularını kapsamaktadır. Yasanın uygulanmasında görev alan görevliler; gizlilik, tarafsızlık, insan onuruna saygı ve dürüstlük ilkeleri çerçevesinde davranmak zorundadırlar. (m.4)

Bu kapsamda kurulmuş olan Daire Başkanlığı; görev alanına giren konularda çocuk ve gençlere özel dikkat gösterilmesini, özellikle uyuşturucu, uyarıcı ya da bu etkiyi doğuran her türlü madde kullanma ve aile içi şiddet söz konusu olduğunda koruyucu ve tedavi edici yöntemlerin özenle uygulanmasını sağlar. (m.10)

Şube Müdürlüğü; çocuk mahkemeleri ile aile mahkemelerine denetimli serbestlik, yardım ve koruma hizmetleri alanında gözetim ilkelerine göre yardımda bulunur. (m.12/1b)

Çocuk hükümlülerin, kovuşturma evresinden sonra, bir meslek ya da sanat edinmelerini sağlamak amacıyla gerektiğinde barınma olanağı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesi sağlanır. (m.14/1b)

Yasa çerçevesinde oluşturulan Koruma Kuralları; çocuk ve genç hükümlülerin öğrenimlerine devam etmelerini sağlamakla yükümlüdür. (m.17/1)

1.3.4 Çocuk Koruma Kanunu ve Çocuk Hakları

2005 yılında 5395 sayılı ile çıkarılan bu yasa; korunma ihtiyacı olan ya da suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esaslara düzenlemektedir. (m.1) Yasa; dört bölümden oluşmaktadır: Birinci bölüm; amaç, kapsam, temel ilkeler, koruyucu ve Destekleyici Tedbirleri düzenlemektedir.

Yasa, aynı zamanda çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri de kapsamaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu, çocukların haklarını korurken temel insan hakları ve özgürlükleri göz önünde bulundurarak temel ilkeleri saptamıştır. Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı önlemlerin ve hapis cezasının en son çare olduğu belirtilmektedir. (m.2)

Yasa; koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun annesi, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet

Savcısının istemi üzerine ya da re'sen çocuk hakimi tarafından alınabilir. Tedbirin uygulanması, çocuğun 18 yaşını doldurmasıyla kendiliğinden sona erer. (m.7) Koruma ihtiyacı olan çocuklar hakkındaki kararlar, çocuk hakimince alınır. (m.8)

Yasa ikinci bölümde; soruşturma ve kovuşturmanın nasıl yapılacağını düzenlemektedir. Soruşturma çocuğun gözetiminde tutulması, iştirak halinde işlenen suçlar, çocuğun nakli, kamu davasının ertelenmesi; adli kontrol, tutuklama yasağı ile ilgili hükümler bu bölümdedir. Bu bölümde; gözetimine alınmış çocukların kolluğun çocuk biriminde tutulacağına (m.16), çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılmayacağına (m.18), 15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemeyeceğine (m.21) ilişkin hükümler bu bölümdedir. Kovuşturma başlığı altında; duruşma, hükmün klanmasının geri bırakılması ve uzlaşma konuları düzenlenmiştir. (m.22, m.23, m.24) Yasanın üçüncü bölümü; mahkemeler ve cumhuriyet savcılığı ve kolluk konularındaki düzenlemeleri içermektedir. Çocuk mahkemeleri tek hakimden oluşur. Çocuk ağır ceza mahkemelerinde ise, bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve iki üye ile toplanır. (m.25)

Çocuk mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülki sınırlarıyla belirlenir. (m.27)

Cumhuriyet başsavcılarında bir çocuk bürosu kurulur. (m.29) Çocuk bürosu; suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürütür, çocuklar hakkında tedbir alınması gerekiyorsa, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlar. Korunma ihtiyacı olan, suç mağduru ya da suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan ya da uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşlara bildirmek çocuk bürosunun görevleridir. (m.30)

Mahkemelerde görevlendirilecek yargıç ve savcılar, sosyal çalışma görevlileri, denetim görevlileri, adaylık dönemlerinde Adalet Bakanlığınca belirlenen esaslara uygun olarak çocuk hukuku, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve psikolojisi gibi konularda eğitilir. (m.32)

Yasanın üçüncü bölümü; sosyal inceleme başlığı altında; sosyal çalışma görevlileri, bu kişilerin görevleri, ve sosyal inceleme konularını düzenlemektedir.

Adalet Bakanlığınca mahkemelere, en az lisans eğitimi görmüş olanlar arasından yeterli sayıda sosyal çalışma görevlisi atanır. (m.33)

Sosyal çalışma görevlileri, görevlendirildikleri çocuk hakkında sosyal inceleme yaparlar ve

hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren yetkili makama sunarlar. (m.34)

Yasa; dördüncü bölümde denetim başlığı altında; denetim altına alma kararı, denetim görevlisinin görevleri, denetim planı ve raporu, denetimin sona ermesi ve sosyal inceleme ve denetim raporları hakkında bilgi edinme konularını düzenlemiştir.

Haklarında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir. (m.36) Denetim altına alınan çocukla ilgili olarak denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilir. (m.37) Denetim görevlisi, çocuğun eğitim, aile, kurum, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlamak üzere onu destekler ve çocuğun gereksinim duyacağı her türlü hizmetten yararlanmasını sağlar. (m.38)

Denetim, kararda öngörülen sürenin dolmasıyla sona erer. Çocuğun başka bir suçtan dolayı tutuklanması ya da cezasının yerine getirilmesine başlanmasıyla da sona erebilir. (m.40)

Belediye Kanunu

Bu yasa nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde kurulan belediyelerin kuruluş ve hizmet alanlarını belirlemektedir. Yasa "belediye hizmetlerine gönüllü katılım" başlığı altında yapılacak faaliyetleri açıklarken çocuklara yönelik hizmetlere de yer vermiştir. Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle ilgili çocuklara, yaşlılara, özürllülere yönelik hizmet götürürken, beldesindeki gönüllü kişilerin katılımını sağlamak için de programlar uygular. Gönüllü kişilerin katılımı, o beldedeki hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği sağlar. Gönüllülerin niteliği ve çalıştırılmalarına ilişkin yöntem ve ilkeler İçişleri bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. (m.77)

Büyükşehir Belediyesi Kanunu

Belediyelerin bir çok toplumsal konuda, bölgelerinde yaşayanlara hizmet götürme görevleri vardır. Bu bağlamda, sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla, sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları azmak, işletmek ve işlettirmek ve bu hizmetleri yürütürken eğitim kurumları, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapmak gibi görevleri vardır. (m.6/v)

Belediyeler çocuklara yönelik hizmet vermekle görevlendirilmiştir. Çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek Büyükşehir belediyelerinin görevleri arasında sayılmıştır. Bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapabilecekleri belirtilmiştir. (m.6/v)

İl Özel İdaresi Kanunu

İl özel idarelerinin kuruluşunu, organlarını, görev ve yetkilerini belirleyen bu yasa; çocuklara ilişkin hizmetler konusunda da düzenlemeler içermektedir.

İl özel idaresinin göre ve sorumluluklarının belirlendiği maddede çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve ortaöğretim kurumlarına arsa sağlanması, binalarının yapımı, bakım ve onarım ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetlerin il sınırları içinde yapılmasının gerekliliği belirtilmiştir. İl özel idareleri çocuklara bu kapsamda hizmet götürmekle görevlendirilmiştir. İl özel idaresi hizmetlerine de gönüllü katılım mümkündür. Gönüllü katılıma ilişkin ilkeler İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

İl özel idaresi, çocuk ve kadınlara, özörlöölere, yoksul ve dölşönlere yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik tasarruf ve verimliliği arttırmak amacıyla gönöllö kişilerin katılımına yönelik programlar uygular. (m.65)

Özel Hukuk Alanında Çocuk Hakları

Türkiye'deki Medeni Kanun'da Çocuğa İlişkin Düzenlemeler

Türk Medeni Kanunu'na göre her insan, hukuk düzeninin sınırları içinde hak sahibi ve borç sahibi olma açısından eşittir. Hak sahibi olabilen ve borçlanabilen herkesin fiil ehliyetine sahip olduğu kabul edilir. Her ergin kişinin de fiil ehliyeti vardır.

Ergin olma yaşı Türk hukukunda on sekizdir. 18 yaşını dolduran, ayırt etme gücüne sahip ve haklardan kısıtlı olmayan kişi ergin kabul edilir. Evlenme kişiyi ergin kılar. (MK.11)

On sekiz yaşından önce, çocuk ergin kılınmak isteyebilir.

Bu durumda kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir. (MK.12)

Ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyetleri yoktur. (MK.14) Bu durumun hukuk açısından doğurduğu önemli

bir sonuç vardır: ayırt etme gücü bulunmayan kişilerin filleri hukuki sonuç doğurmaz. Yaptıkları sözleşmenin hükmü yoktur, herhangi bir mal alıp satamazlar.

Ayırt etme gücüne sahip küçükler, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Ancak, ayırt etme gücüne sahip olan küçükler haksız fillerinden sorumludurlar. (MK.16)

Medeni Kanunda “yasal yerleşim yeri” kavramı bir çok konuda önem taşımaktadır. Velayet altında bulunan çocuğun yerleşim yeri, ana ve babanın ortak yerleşim yeri yoksa, çocuğun kendisine bırakıldığı ana ya da babanın yerleşim yeridir. Bu durumların dışında, çocuğun oturma yeri, onun yerleşim yeri sayılır. (MK.21)

Kişilik, çocuğun sağ olarak doğumuyla başlar ve ölümlle sona erer. Çocuk hak ehliyetini (haklara sahip olma) sağ doğmak koşuluyla ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder. (MK.28)

Doğum kütüğü çocuğun yaşamında önem taşıyan bir kavramdır. Özellikle evlilik dışı bir çocuğun tanınması ya da hâkimin babalığa karar vermesi, soy bağının düzeltilmesi, evlat edinme ya da bulunmuş bir çocuğun soy bağının belli olması ilgili kanun hükümlerine göre kütüğe işlenir. (MK.42)

Çocuklar ve Evlilik

Türk hukukuna göre erkek veya kadın 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez. Olağanüstü durumlarda ve çok önemli bir nedenle 16 yaşını doldurmuş olanlar yargıç izni ile evlenebilirler. (MK.124)

Belirlenmiş bu yaş sınırlarının evlilik için erken yaşlar olduğu ileri sürülebilir. Yasa koyucu, eğitimlerini sürdürmeyen ya da genel olarak ülkemizdeki cinsel erginliğe erişme durumunu göz önüne alarak bu sınırları koymuştur.

Küçük (on sekiz yaşın altındakiler) yasal temsilcisinin yani veli ya da vasisinin izni olmadan evlenemez. (M.K.126) Küçük, yasal temsilcisinin izin vermemesine karşın evlenmekte ısrarlıysa yargıca başvurabilir. Yargıç, yasal temsilciyi dinledikten sonra, küçüğün evlenmesine izin verebilir. (MK.128)

Küçük, yasal temsilcisinin (veli: anne, baba ya da vasi) izni olmadan evlenirse, izni alınmayan yasal temsilci evlenmenin iptali için dava edilebilir.

Bu yolla evlenen küçük, sonradan 18 yaşını doldurup ergin olursa ya da bir bebek dünyaya getirecekse evlenmenin iptaline karar verilemez. (MK.153)

Medeni Kanun, evliliği şekil şartlarına bağlamıştır. Şekil şartlarından birine uyulmamışsa, evlilik yok sayılır (butlan). Yok sayılan (butlanına karar

verilen) evlilikten doğan çocuklar, ana baba iyi niyetli olmasalar bile evlilik içinde doğmuş sayılırlar. Çocuklar ile ana baba arasındaki ilişkilere boşanmaya ilişkin hükümler uygulanır. (MK.157)

Çocuklar ve Boşanma ve Bu Konuya İlişkin Haklar

Türk hukuku boşanma konusunda da çocuklarla ilgili bir çok düzenlemeyi içermektedir. Boşanma ya da ayrılık davası açılınca yargıç, davanın devamı süresince, çocukların bakımı ve korunmasına ilişkin geçici önlemleri bir isteğe bağlı olmadan (re'sen) alır. (MK.169)

Boşanma ya da ayrılığa karar verirken, yargıç çocuğun haklarını ve anne babayla kişisel ilişkilerini çocuğun çıkarlarını ön planda tutarak düzenler. Çocuğun velayeti anne ya da babadan birine verilir. Çocuk kendisine bırakılmayan (velayet verilmeyen) eş ile çocuğun kişisel ilişkilerinin nasıl düzenleneceğine yargıç karar verir. Bu kararı verirken, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlak bakımından haklarının korunmasına özen gösterilir. Çocuk kendisine verilmeyen eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır. (MK.182)

Eşler, evlilik birliğinin devam ettiği sürece çocukların bakım, eğitim ve gözetimine birlikte özen göstermekle yükümlüdürler.

Çocuk Hakları Açısından Soy Bağının Kurulması

Soy bağı, çocuğun hangi ana babaya ait olduğunu belirleyen hukuki bir tanımdır.

Anne ile çocuk arasındaki soy bağı doğumla kurulur. Çocuk ile baba arasındaki soy bağı, çocuğu doğuran anne ile evli olan baba arasındadır. Evlilik dışı doğan çocuklarda tanıma ya da hâkim kararıyla soy bağı kurulur. (MK.282)

Çocukların hukuken korunması açısından babalık karinesi önemli bir kavramdır. Evlilik devam ederken ya da evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğan çocuğun babası kocadır. Bu süre geçtikten sonra doğan çocuğun kocaya bağlanması, annenin evlilik sırasında gebe kaldığının kanıtlanmasıyla (ispatı) mümkündür.

Bazı durumlarda, soy bağının reddi davası açılır. Bu davayı açan, çocuğun babası durumundaki kocadır. Koca, anne ve çocuğa karşı, o çocuğun babası olmadığına ilişkin dava açabilir. Çocuk da bu konuda dava açma hakkına sahiptir.

Çocuk da soy bağı davasını anne ve kocaya karşı açabilir. (MK.286)

Evlilik içinde ana rahmine düşen çocuğun babası kocadır. Koca, baba olmadığını iddia ediyorsa, bunu ispat etmek zorundadır.

Evlenmeden başlayarak en az -180- gün geçtikten sonra ve evliliğin sona ermesinden başlayarak en fazla -300- gün içinde doğan çocuk evlilik içinde ana rahmine düşmüş sayılır. (MK.287)

Koca, davayı, doğumu ve baba olmadığını veya annenin gebe kaldığı sırada başka bir erkekle ilişkide bulunduğunu öğrendiği tarihten başlayarak bir yıl, her koşulda doğumdan başlayarak 5 yıl içinde açmak zorundadır.

Çocuk ise soybağı davası açmak istiyorsa, ergin olduğu tarihten başlayarak en geç 1 yıl içinde dava açmak zorundadır. (MK.289) Dava açma konusundaki gecikme, haklı bir nedene dayanıyorsa, bir yıllık süre bu nedenin ortadan kalktığı tarihten işlemeye başlar. (MK.289)

Çocuk evliliğin sona ermesinden başlayarak üç yüz gün içinde doğmuş ve anne de bu arada yeniden evlenmiş olursa, ikinci evlilikteki koca baba sayılır. Ancak, bu durum (karine) çürütülürse, ilk evlilikteki koca baba sayılır. (MK.290)

Evlilik dışında doğan çocuk, anne ve babasının birbiriyle evlenmesi durumunda, kendiliğinden

evlilik içinde doğan çocuklara ilişkin hükümler uygulanır. (MK.292)

Evlilik dışında doğmuş olan çocukların haklarının korunması, çocuklar açısından önemli bir konudur. Eşler, evlilik dışında doğmuş ortak çocuklarını, evlenme sırasında ya da sonra, nüfus memuruna bildirmek zorundadırlar. Evlilikten önce tanıma ya da babalığa hükümle soybağı kurulmuş çocukların anne ve babası birbiriyle evlenince, nüfus memuru, isteği bağlı olmadan (resen) gerekli işlemi yapar.

Çocuklar için soy bağı miras açısından da önem taşımaktadır. Anne ve babanın yasal mirasçıları, çocuk ve Cumhuriyet Savcısı sonradan evlenme yoluyla soy bağının kurulmasına itiraz edebilirler. (MK.294) Başka bir erkekle soy bağı bulunan çocuk, bu bağ geçersiz kılınmadıkça tanınamaz. (MK.295) Çocuk ile baba arasındaki soy bağının mahkemece belirlenmesini anne ve çocuk isteyebilirler. Dava babaya, baba ölmüşse mirasçılarına bırakılır. (MK.301)

Evlât Edinme

Küçüklerin evlat edinilmesi küçüklerin yararına bir durumdur. Onların çıkarlarını korumak, daha iyi koşullarda yetişmelerini sağlamak amacıyla, yasa bu konuyu ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. Bir küçüğün evlat edinilmesi, evlat edinen kişi tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması koşuluna bağlıdır. (MK.305)

Eşler ancak birlikte evlat edinebilirler; evli olmayanlar birlikte evlat edinemezler. (MK.306) Bazı ülkelerde evliliklerine izin verilen eşcinseller evlat edinebilmektedir. Ülkemizde olanaklı olmayan bu durumda, evlat edinilemez. Evlat edinen eşlerin en az 5 yıldan beri evli olmaları ya da kendisinin 30 yaşını doldurmuş bulunması koşuluyla diğ erinin çocuğunu evlat edinebilir. (MK.306)

Evli olmayan kişiler de evlat edinebilir. Otuz yaşını doldurmuş kişiler tek başına evlat edinebilirler. (MK.307) Yasa, evlat edinen ile evlat edinilen arasında 18 yaş olmasını gerekli kılmıştır. Bu yaş farkı, doğal yaşamda anne, baba ve çocuk arasındaki yaş farkı gibidir. Ayırt etme gücüne sahip olan küçük, rızası olmadıkça evlat edinilemez. Çocuk vesayet altında ise, ayırt etme gücüne sahip olup olmadığına bakılmaksızın vesayet dairelerinin izniyle evlat edinilebilir. (MK.308) Vesayet altındaki küçüğün rızasının aranmaması, çocuk hakları açısından eleştirilebilecek bir durumdur.

Evlat edinilen çocuğun anne ve babasının rızası gerekmektedir. (MK.309) Çocuğun evlat edinilmesi ile ilgili olarak anne ve baba tarafından verilecek rıza, çocuğun doğumunun üzerinden 6 hafta geçmeden önce verilemez. (MK.310)

Anne ve babanın rızasının aranmadığı durumlar da vardır: Kim olduğu ya da uzun süreden bu yana nerede oturduğu bilinmiyorsa ya da ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bırakılıyorsa, anne ve baba küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getiremiyorsa, anne ve babadan birinin rızası aranmaz. (MK.311)

Evlat edinilen kişiye karşı, anne ve babanın hak ve yükümlülükleri vardır. Evlatlık, evlat edinenin mirasçısı olur.

Evlatlık küçük ise, evlat edinenin soyadını alır. Evlat edinen isterse çocuğa yeni bir ad verebilir. Ergin olan evlatlık, evlat edinilme sırasında dilerse evlat edinenin soyadını alabilir.

Eşler tarafından birlikte evlat edinilen ve ayırt etme gücüne sahip olmayan küçüklerin nüfus kaydına ana, baba adı olarak evlat edinen eşlerin adları yazılır. (MK.314)

Soyadı konusu, toplumumuzda önem taşıyan bir konudur. Anne ve baba evli ise, çocuk ailenin soyadını taşır. Anne evli değil ve önceki evliliğinden dolayı iki soyadı taşıyorsa, çocuk onun bekarlık soyadını taşır. (MK.321)

Boşanan çiftlerde velayet kime verilmişse, çocuk onun yanında yaşar. Diğer eş, çocuğun kendisiyle uygun ilişki kurmasının sağlanmasını ister. (MK.323)

Çocukların gelişme dönemlerinde anne, baba ve yakınlarıyla ilişkiler içinde olması önem taşımaktadır. Bu konuda en başta gözetilmesi gereken; çocuğun çıkarlarıdır. Medeni Kanun'daki düzenlemelerde çocuğun yararını ve çıkarlarını ön planda tutmaktadır.

Anne ve babadan her biri, diğerinin çocuk ile kişisel ilişkisini zedelemekten, çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesini engellemekten kaçınmakla yükümlüdür. Kişisel ilişki nedeniyle çocuğun huzuru tehlikeye girerse ya da anne ve baba bu haklarını yükümlülüklerine aykırı olarak kullanırlarsa ya da çocukla ciddi olarak ilgilenmezlerse ya da başka önemli nedenler varsa, kişisel ilişki kurma hakkı reddedilebilir ya da kendilerinden alınabilir. (MK.324)

Olağanüstü durumlar varsa, çocuğun çıkarlarına uygun düştüğü ölçüde, çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkı, hısımlarına ve hatta diğer kişilere tanınabilir. (MK.325)

Anne ve baba çocuğun tüm bakım ve eğitim giderlerini sağlamakla yükümlüdürler. Anne ve baba yoksulsa ya da çocuğun özel durumu olağan üstü harcamalar yapılmasını gerektiriyorsa, yargıcın izniyle, çocuğun mallarından onun bakım ve eğitimine yetecek bir miktar harcanabilir. (MK.327)

Anne ve babanın bakım borcu, çocuğun ergin olmasına kadar devam eder. Çocuk 18 yaşını bitirdiği halde, eğitim devam ediyorsa, anne ve baba kendilerinden beklenecek ölçüde, eğitimi sona erinceye kadar çocuğa bakmakla yükümlüdürler. (MK.328)

Çocuğun Nafaka Hakkı

Çocuğa filen bakan anne ya da baba, çocuk adına diğer tarafa karşı nafaka davası açabilirler.

Ayırt etme gücüne sahip olmayan küçük için, nafaka davası atanacak kayyım ya da vasi tarafından açılabilir. (MK:329)

Nafaka miktarı, çocuğun gereksinimleri ile, anne ve babanın yaşam koşulları ve ödeme güçleri göz önünde bulundurularak belirlenir.

Nafaka her ay peşin olarak ödenir. (MK.330)

Belirlenen nafaka miktarı zaman içinde değiştirilebilir. Koşulların değişmesi durumunda, yargıç istek üzerine nafakayı yeniden belirler ya da kaldırabilir. (MK.332)

Babalık davası açıldığında bu dava ile birlikte nafaka da istenebilir. Eğer yargıç babalık olasılığını güçlü bulursa, babalığa hükmetmeden önce, çocuğun ihtiyaçları için uygun bir nafakaya karar verebilir. (MK.333)

Nafaka çocuk için önemli bir ihtiyaç olduğu için yasa, çeşitli tehlikelere karşı nafakayı güvenceye almak istemiştir. Anne ve baba nafaka yükümlülüklerini yerine getirmezlerse, kaçma hazırlığı içinde olurlarsa ya da mallarını gelişigüzel harcarsa, yargıç çocuğun gelecekteki nafaka yükümlülükleri için gereken güvencelerin sağlanmasına ve diğer önlemlerin alınmasına karar verebilir. (MK.334)

Velayet ve Çocuk

Ergin olmayan çocuk, anne ve babasının velayeti altındadır. Yasal bir neden olmadan velayet anne ve babadan alınmaz. (MK.335)

Evlilik devam ettiği sürece anne ve baba velayeti birlikte kullanırlar. Ayrılık durumunda, yargıç velayeti eşlerden birine verebilir.

Anne babadan biri ölmüşse velayet sağ kalana, boşanmada ise çocuk kime verilmişse, velayet de ona bırakılır. (MK.336)

Eğer anne ve baba evli değilse, velayet anneye bırakılır. Anne küçük, kısıtlı, ölmüş ya da velayet kendisinden alınmışsa, yargıç çocuğun çıkarını gözönünde velayeti babaya verir ya da vasi atar. (MK.327)

Anne ve baba, ergin olmayan üvey çocuklara da özen göstermekle yükümlüdür. (MK.338)

Velayet anne ve babaya çocuk üzerinde haklar verdiği gibi, yükümlülükler de yükler. Anne ve baba çocuğun bakım ve eğitimi konusunda onun çıkarlarını gözetmek durumundadır.

Çocuklar da anne ve babasının sözlerini dinlemekle yükümlüdür. Yasa, olgunluğu ölçüsünde çocuğa da söz hakkı verilmesini öngörür. Çocuğa yaşamını düzenleme olanağı tanınmıştır. Önemli konularda çocuğun düşüncesi göz önünde tutulur. Çocuk anne ve babanın rızası dışında evi terk edemez ve yasal neden olmadan onlardan alınamaz.

Çocuğun adını anne ve babası koyar. (MK.339)

Anne ve baba çocuğun eğitiminden sorumludur. Olanakları ölçüsünde onu, bedensel, zihinsel, ve ahlaki ve toplumsal yönden geliştirirler. Engelli olan çocuklarında diğer çocuklar gibi eğitim hakları vardır. Anne ve babanın engelli çocuklara, yetenek ve eğilimlerine uygun düşecek, genel ve mesleki eğitimi sağlamaları gerekmektedir. (MK.340)

Çocuğun dini eğitiminin belirlenmesi de anne ve babaya bırakılmıştır. Anne ve babanın bu konudaki haklarını sınırlayacak her türlü sözleşme geçersizdir. Çocuk, 18 yaşını bitirip,

ergen olunca kendi dinini seçmekte özgürdür. (MK.341)

Ülkemizde nüfus cüzdanlarında doğumla birlikte din hanesi belirtilmektedir. Bu nedenle çocuk doğduğu andan itibaren yetişkinler tarafından dini belirlenmiş olmaktadır. Nüfus kağıdına din konusunda bir açıklama yapılması ergen bireyin de din seçiminde özgürlüğünü kullanabilmesi açısından rahatlık sağlayacaktır.

Çocuğun Korunması

Medeni kanun gerekli hallerde çocuğun korunması için önlemler alınmasını öngörmüştür. Çocuğun çıkarları ve gelişmesi tehlikeye düşerse ve çocuk manevi açıdan terk edilmiş durumda kalırsa, yargıç çocuğu aileden alarak, başka bir aile yanına ya da bir kuruma yerleştirebilir. Çocuğun kendi ailesi içinde kalması sorunlara yol açıyorsa ve bir çözüm bulunamıyorsa, anne ve babanın ya da çocuğun isteği üzerine yargıç çocuğun başka bir ailenin yanına ya da bir kuruma yerleştirebilir. (MK.347)

Anne ve babanın ödeme gücü yoksa, bu önlemlerin gerektirdiği giderler Devletçe karşılanır. Devletin çocuklara karşı bu yükümlülüğü, çocuklar açısından çok önemli

bir haktır. Devletin bu yükümlülüğüne karşın, çocuğun nafaka hakkı vardır. Bir başka ailenin yanına ya da bir kuruma yerleştirilse bile nafaka hakkı devam eder.

Çocuk Malları

Medeni Kanun çocuğun malları ile ilgili düzenleme yaparken çocuğun çıkarını ve yararını ön planda tutmuştur.

Evliliğin devam süresince, anne ve baba çocuğun mallarını birlikte yönetir. Evlilik sona erdiğinde, velayetin verildiği eş, yargıca çocuğun malvarlığının dökümünü gösteren bir defter vermek zorundadır. (MK.353)

Anne ve baba tarafından bir meslek ya da sanatla uğraşması için çocuğa kendi malından verilen kısmın ya da kendi kişisel kazancının yönetimi ve bunlardan yararlanma hakkı çocuğa aittir. (MK.359)

Çocuğun mallarının korunması da önem taşıyan bir konudur. Anne ve baba, çocuğun mallarını yönetmekte özen göstermezlerse, yargıç malların korunması için uygun önlemleri alır. (MK.360) Anne ve babanın hangi nedenle özen göstermediği önemli değildir. Anne ve babanın velayetleri ya da yönetim hakları sona erince, çocuğun malları, hesabıyla birlikte ergin çocuğun vasisine ya da kayyıma devredilir. (MK.362)

Miras ile İlgili Haklar

Medeni Kanun'a göre, miras bırakanın birinci derecede mirasçıları onun altsoyudur. Çocuklar eşit olarak mirasçıdır. (MK.495)

Evlalık ve altsoyu, evlat edinenin kan hısımları gibi mirasçı olur. Evlatlığın kendi ailesindeki mirasçılığı da devam eder. Evlat edinen ve onun hısımları, evlatlığa mirasçı olmazlar. (MK.500)

Çocuklar da vasiyet yapabilirler. Vasiyet yapabilmek için ayırt etme gücüne sahip olma ve 15 yaşını doldurmuş olmak gerekir. (MK.502)

Çocuğun mirasçı olma hakkı doğumundan önce başlar. Cenin (anne rahmine düşmüş), sağ doğmak koşuluyla mirasçı olur. (MK.583)

Türkiye'de kamu hukuku ve özel hukuk alanında çocuklarla ilgili düzenlemelerin genel olarak yeterli ve uygun olduğunu söylemek mümkündür. Yasalarda ve yönetmeliklerdeki hükümlerin hayata geçirilebilmesi durumunda, çocuk haklarının beklenen düzeyde gerçekleştirilebileceği söylenebilir. Türkiye açısından sorunlu olan durum; yasalardaki düzenlemelerin bir çoğunun kağıt üzerinde kalmasıdır. Yasalarda yer alan hükümlerin uygulanmaması kadar, olması gerektiği gibi uygulanmaması en önemli sorun olarak görünmektedir. Çocuklarla

ilgili konularda çalışanların, ailelerin ve medya çalışanlarının çocuk hakları ile ilgili bilgilerinin ve bilinç düzeylerinin yeterli düzeye gelmesiyle çocuk hakları konusu ülkemiz açısından önemli bir yol alacaktır.

DEĞERLENDİRME KONULARI

Yaşadığımız kentte Büyükşehir Belediyesi ve diğer belediyelerin yasayla tanımlanan yükümlülüklerini nasıl yaptıklarını tartışın ve bu uygulamaların nasıl haberleştirilebileceğini değerlendirin.

OKUMA LİSTESİ VE KAYNAKLAR

Onat, Yasemin ve Seda Akço (2007). "Çocuk ve Habercilik", Hazırlayan: Sevda Alankuş, Çocuk Odaklı Habercilik, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayını.

Özgen, Murat (2008) Türkiye'de Basın-Yayın Faaliyetlerinde Çocuklarla İlgili Kuramsal ve Yasal Çerçeve, Editörler: Yasemin Giritli İnceoğlu ve Nurdan Akıner, Medya ve Çocuk Rehberi İletişim Araştırmaları İçin Rehber Kitap, Konya: Eğitim Kitabevi

1.4 MEDYADA ÇOCUKLARIN TEMSİLİ VE ÇOCUK HAKLARI

1.4.1 Oslo Çağrısı

Norveç'in başkenti Oslo'da 1999 yılının Kasım ayında, medya projelerine katılan gençler, medya mensupları ve çocuk hakları uzmanları medyanın dünya çapında çocuk haklarının gelişmesinde oynayabileceği rolü beş başlık altında tartışmak için toplanmış ve şu konuları ele almışlardır:

Çocukların yeni medya da dâhil olmak üzere, medyaya erişim hakkı.

Çocukların medya eğitimine ve okuryazarlığına erişim hakkı.

Çocukların medyaya katılma hakkı.

Çocukların medyadan ve ekrandaki şiddetten korunma hakkı.

Medyanın çocuk haklarını koruma ve tanıtmadaki rolü.

Bu tartışmalardan "Oslo Çağrısı" doğmuştur. Bu belgeye göre, "çocuk-medya ilişkisi, çocukların ve onların haklarının –eğitim, ifade özgürlüğü, oyun, kimlik, sağlık, onur ve kendine saygı, korunma- engin ve çok yönlü dünyasına bir giriş noktasıdır ve çocuk haklarının her alanında, çocuğun yaşamının her ögesinde çocukla medya arasındaki ilişkinin rolü vardır.

Oslo Çağrısı bir eylem çağrısıdır. Çocuklar ve medya arasındaki karmaşık ilişkiyi keşfeden, geliştiren, izleyen ve buna katılan herkese de ulaşmıştır. Buna, devletler ve çocuklar için

ÖĞRENİLMESİ GEREKEN ANAHTAR KONULAR

Çocukların medyada temsili

Medyanın çocukları istismarı

Temsil ve çocuk hakları ihlalleri

çalışan kuruluşlar ve bireyler, her türlü –kamu veya özel- medyada ve her statüden medya profesyonelleri, medya kuruluşu patronları da dâhil olmak üzere çocuklar ve gençler, anne babalar, öğretmenler ve araştırmacılar dâhildir.

ÇHS'nin ana maddelerinden bazıları medya ve çocuklarla ilgilidir. Çocuk Hakları Komitesi, üzerinde düşünülmesi gereken üç temel alan belirlemiştir:

Medyada haber yapma aracılığıyla çocuğun imajını iyileştirme.

Çocukların aktif bir şekilde medyaya katılmalarını teşvik etme.

Çocukların medyanın zararlı etkilerinden korunması.

Sözleşme'nin 17. maddesi, çocuğun refahını en geniş anlamıyla destekleyen bilgilerin yayılmasında medyanın oynadığı önemli rolü açıklar ve üye devletlere çok özel görevler verir. Maddeye göre, "bir devlet, medyanın yerine getirdiği önemli işlevi tanımalı" ve "çocuğun, özellikle kendi toplumsal, ruhsal ve ahlaki refahı ile fiziksel ve zihinsel sağlığının desteklenmesini amaçlayan çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve materyale erişimini sağlamalıdır."

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12. maddesi, çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüş bildirme hakkını tanıır. 13. madde ifade özgürlüğünü düzenler: "Bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğü içerir."

Bu maddeler, sadece vatandaşların bilgilendirilerek gelişmelerine katkıda bulunmakla kalmamalı, gençlerin sesinin medyada daha fazla duyulmasına da katkıda bulunmalıdır. Böylelikle, çocukların bilgi devriminde hem katılımcı hem de faydalanıcı olmaları gerektiğine ilişkin açık bir mesaj vermektedir.

Son yirmi yılda, özellikle yeni medyanın yükselişi ve internetin doğuşuyla, çocuklar ve gençler için medya küresel gündemde ön sıralara çıkmıştır. Bazı paydaşlar çocuk haklarını medya aracılığıyla uygulamaya başlamıştır; örneğin, genç izleyicilerin yüksek kalitede medya içeriğine erişimlerini sağlayarak, gençlerin sesinin duyulması için fırsatlar yaratarak ve çocukların etiğe uygun bir şekilde haberlerde gösterilmeleri için baskı yapmaktadırlar.

1.4.2 Çocukların Medyada Temsili

Kitabımızda temsil medyada ne betimlendiği; konular veya sorunların halka nasıl anlatıldığı

ve neden- sonuç bağıının nasıl kurulduğıyla ilgili bir kavram olarak kabul edilmektedir. Temsil, sembolik ve retorik olmak üzere medya ürünlerinin doğrudan ve dolaylı tüm bilgilendirici boyutlarını kapsar (Dahlgren, 1995: 15). Medya kişiler, kurumlar, olaylar veya olgulara ilişkin temsil üretir. Bu temsiller ise gerçekliği dışlamaz ancak bir düz ayna saydamlığı ve nötrlüğünde de anlatmaz.

Temsillerin üretim sürecinde “ne seçilmelidir” ve “nasıl gösterilmelidir” soruları iki önemli boyutu oluşturur. Temsiller önemlidir çünkü temsilin öznesinin (bu bir insan olabileceği gibi bir kurum, kuruluş, düşünce akımı, ülke de olabilir) toplumdaki yerini ve ona verilen önemi de yansıtır; dahası bu yeri pekiştirir. Sözkonusu özneye ilişkin kültürel yapıda varolan söylemlerin birbirine eklemlenerek yeniden üretilmesine katkı sağlar.

Çocukların medyada temsili içinde bulunulan kültürün çocuklara ve çocukluk dönemine ilişkin algılayışı yansıttığı gibi çocuklara yönelik tutum ve davranışlarında da yönlendirici olabilmektedir. Medyanın çocuklar ve çocukluğa ilişkin temsilleri gençler için rol modeli oluşturarak, onların kendi yaşamlarındaki tutum ve beklentilerini etkilemektedir. Medyanın çocuğı temsil ediş tarzı veya görmezden gelişi çocuklar adına alınan kararları ve toplumun geri kalanının onları

görme biçimini de şekillendirebilmektedir. İşte bu nedenle medyada çocukların nasıl temsil edildikleri önemlidir.

Medyada çocukların nasıl temsil edildiklerinde baktığımızda çoğunlukla medya gündeminde yetişkinlerle eşit oranda yer almadıklarını; haber öykülerine konu olduklarında ise şiddet veya kazaya maruz kalmış pasif ve sessiz “kurbanlar” veya bizzat şiddet ve potansiyel tehlikenin kaynağı veya öznesi olarak işaret edildikleri görülmektedir. Çocuklar popüler yayıncılık politikası nedeniyle birer reyting (rating) veya rutin haber malzemesi olarak algılanmakta ve rutinleşen gündelik haber üretim pratiği içerisinde tüketilip atılmaktadır. (Alankuş, 2007; Değirmencioğlu, 2007; Cangöz, 2007; Tosun, 2007; Tosun ve Kurt, 2007; Özçınar, 2009). Çocuklara ilişkin “olumsuzluk” haber değeri, şirinleştirme veya rutin günlerde haber yapma politikası uygulandığı için temsillerde kalıp yargılar (stereotype) temel alınarak oluşturulmaktadır.

Anaakım medyanın kalıp yargılar üreterek çocuklara değin temsiller ürettiği bir diğer konu ise çocukların kanunla ihtilafa düştüğü durumlardır: “Sokakta yaşamaya itilen çocuklar” ifadesi yerine “sokak çocukları” ve “tinerciler” kavramlarının ağırlıklı olarak seçildiği görülmektedir. Dolayısıyla kanunla ihtilafa düşen çocuklar ancak “fobik temsil kategorisi” içerisinde yer alarak medyaya

erişim olanağına kavuşmaktadır. Öte yandan ise haber öykülerinde konu edilen çocukların sürekli mi yoksa geçici bir süre için mi sokakta yaşamak durumunda bırakıldıkları sorusunun yanıtını medya izleyicilerine sunmamaktadır. Ailelerinden ne zaman kopmuşlardır? Ebeveynler tarafından terk mi edilmişler, yoksa kaçmışlar mı? Neden diğer çocuklar gibi evde ya da okulda değil de sokaktalar? Bu ve benzeri önemli soruların yanıtları, ne yazık ki “sokak çocukları” gibi adeta süreci doğallaştıran, basmakalıp bir ifadenin altında yok olmakta, konunun asıl önemli boyutları görünmez kılınmaktadır.

Gökalp ve diğerleri (2009) haber metinlerindeki sorunlu anlatımlara şöyle dikkat çekmektedirler.

Başlıklarda kullanılan dil yalnızca suçu tarif etmekle kalmıyor, büyük puntolu birkaç sözcük içerisinde suçluyu da yaratıyordu. Kimi zaman başlığa taşınan “tinerci çocuk” ifadesinin metin içinde kaybolduğuna tanık olduk, söz gelimi. Aynı ifade metin içerisinde “madde bağımlısı”, “sokakta yaşayan çocuk”, “tinerci olduğu iddia edilen çocuk” gibi daha soğukkanlı bir tonla sunulabiliyordu. Genel olarak bakıldığında, fobik temsillerde çocuk yaştakilerin, çocuk olmaktan kaynaklanan “sağlıklı büyüme ve gelişme hakkı”, “eğitim hakkı”, “korunma hakkı”, “oyun oynama” gibi çok temel haklarından mahrum olması tümüyle konu dışında tutulmaktadır.

Çocukların haber metinlerindeki temsil biçimlerine baktığımızda, bir bakıma, nedenini bilmediğimiz biçimde sokakta yaşamayı tercih eden, suçlu olmayı, suç üretmeyi seçmiş, neredeyse özleri, doğaları gereği suça eğilimli çocukları görüyoruz... Söz konusu haberlerin aktörleri, suça eğilimli ya da bilinçli olarak suçu işleyen kişiler olarak temsil edilmekte, suçu yaratan yapısal ya da özel her türlü unsur, habercinin ilgi alanının dışında kalmaktadır. Santimental ve yer yer saldırgan bir dille itham edilen kişiler, canavarlaştırıcı, şeytanlaştırıcı ifadelerle suçun, terörün ve her türlü insanlık dışı olayın kaynağı olarak gösterilmektedirler. Örneğin: “Beyoğlu’nda tinerci dehşeti” (Zaman), “Tinerci çocuk kafa kesti” (Zaman), “Tinerci terörü” (Zaman), “İstanbul’da tinerci vahşeti” (Posta), “Tinerciler satırla okula saldırdı” (Hürriyet) veya “gecekonducular her şeyi ateşe verdi” (Zaman), “Uyuşturucu satıcıları gecekondu besleniyor”, “Onları karakolda bile kontrol altında tutamıyoruz”.

Durna ve Kubilay (2010: 79) da “Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde ‘Polise Taş Atan Çocuklar’ Örneği” başlıklı çalışmalarında haber metinlerinin çocuk haklarını ihmal ederek, siyasal iktidarın bakış açısı lehine kapanımına vurgu yapmaktadır. “Tıpkı ‘sokak çocukları’, ‘tinerci çocuklar’ gibi ‘taş atan çocuklar’ ifadesi de (Kürt) çocukları kriminalize etmede kullanılmaktadır. Eylemlerde yer alan çocukların gerek devlet/ hükümet yetkilileri gerekse medya

tarafından yaygın biçimde 'taş atan çocuklar' ifadesi ile tanımlanması, 1990'lardan beri suçla tanımlanan Kürt çocukların suçluluğuna yeni bir boyut eklemekte ve bu yöndeki toplumsal algıyı pekiştirmektedir"

Kalıp yargılar yaratma ve kullanma eğilimi, İngiltere'deki çeşitli araştırmalarda da tespit edilmiştir. MORI tarafından Young People Now dergisi için 2004 yılında yapılan ankete göre, gençler giderek daha yoğun bir şekilde "sorun" olarak gösterilmektedir. İngiltere'deki ulusal ve yerel gazetelerde 2004 yılında bir hafta içinde çıkan gençlerle ilgili tüm haberlerin %71'inin olumsuz, %14'ünün olumlu ve sadece %15'inin tarafsız olduğu tespit edilmiştir. Suç ve şiddetle ilgili haberlerin %48'inde gençler bu suçların failleri olarak sergilenmiştir. Toplam haberlerin %70'inde oğlan çocukları suç faili, sadece %32'sinde mağdur olarak gösterilmiştir. Haberlerin sadece %10'unda kız çocukları suç faili olarak sunulmuş, %91'inde ise mağdur olarak gösterilmiştir. Medyadaki haberlerin verdiği izlenime karşın, resmi suç istatistikleri oğlan çocuklarının kız çocuklarına oranla şiddet içeren suç mağduru olmalarının daha olası olduğunu göstermektedir.

Diğer araştırma projelerine göre de bu şekilde çocuklara dair kalıp yargıların yaratılması uluslararası bir sorundur. Medyayı gençlerin

sivil katılımına odaklanmamakla suçlayan Glocal Youth tarafından yapılan araştırmalarda da Avrupa çapındaki yaygın medyada benzer eğilimler tespit edilmiştir: “Gençler genellikle sorun, suç, şiddet içeren varoşlar, uyuşturucu ve çılgın partilerle eşanlımlı bir kavram olarak görülmektedir; özellikle de genç göçmenler söz konusu olduğunda. Bu görüntüler özellikle kent kültürünü anlatan bazı belgesel ve dergilerde (hem basılı hem de görsel işitsel) karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye’de ve dünyada yapılan araştırmaların bulgularına göre çocuklarla ilgili kalıp yargıları şöyle sıralamak mümkündür:

Cocukların ciddi bir şekilde ifade ettikleri görüşlerin yetişkinleri güldürmek için kullanılması.

Habere cazibe katmak için şirin çocukların kullanılması.

Çocuğun özsaygısı veya yetişkinin çocuğa olan saygısı adına hiç bir katkısı olmadığı halde, duygu sömürüsü yapmak için çocukların sefil durumlardaki fotoğraflarının ve tasvirlerinin kullanılması.

Çocuklara büyüklük taslanması ve tepeden bakılması.

Çocuklar konuyu daha iyi bildikleri halde yetişkinlerin çocuklar adına konuşması.

Çocuklara sirk hayvanları gibi gösteri yaptırılması.

Yetişkinlerin ocukların bilgisizliğini ortaya sermesi.

Yetişkinlerin çocukları kendi ağızlarında konuşturmaları veya sözlerini kesmeleri.

Çocuklar pasif olmadıkları halde öyleymiş gibi gösterilmeleri. Genç insanların, “gençlik” adı verilen sorunlu bir grupta toplanarak adlandırılmaları.

Kanunla ihtilaf, madde bağımlılığı, sokakta yaşama gibi durumlarda ise toplumun huzurunu “tehdit edenler” olarak göstermek

Oysa medya profesyonelleri, çocuklara ve gençlere –umutları, korkuları, başarıları ve yetişkin davranışlarının hayatları üzerindeki etkisi hakkında- kendi adına konuşma fırsatı sunarak, çocukların da bireyler olarak saygıyı hak ettiklerini kamuoyuna hatırlatabilir.

Medyadaki Kalıplaşmış Temsillerin Sakıncaları

Geleneksel olarak, çocuklara toplumun korunması gereken bir alt grubu olarak bakılmaktadır. Çocuklara yapılan tehditler, okur ve izleyicilerin dikkatini çekmek için kullanılacak güçlü duygusal tepkilere yol açmaktadır. Bu nedenle, çocuklarla ilgili haberler ve görüntüler, haberin toplumsal önemi için olduğu kadar, pazarlama potansiyeli nedeniyle de değerli görülebilir. Sonuç olarak, çocuklar genellikle medyada mağdur veya yetişkinlerin “şirin” uzantıları olarak sunulmaktadır.

Çocuklarla ilgili bu görüş, çocukluğun masumiyet zamanı olduğu yolundaki evrensel bir algıyı yansıtıyor olabilir. Onların şirinliği, yetişkinlerde bir korumacılık, nostalji ve üstünlük duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Onlar incinir ya da talihsizlik yaşarlarsa yetişkinler hem sempatilerini hem de ahlaki bir öfkeyi ifade etme ihtiyacı hissederler. Ancak sonuç olarak, çocuklara vatandaşlık seviyesinin altlarında bir statü ve haklar da yetişkinler tarafından bahşedilen bir sözleşme olarak yanlış algılamalara neden olur.

Çocukların mağdur veya yetişkinlerin “şirin uzantıları” olarak sergilenmesi, onlarla ilgili sınırlı ve yalancı bir izlenim doğurmaktadır. Medya, bu taraflılığın, haberin, tanımı gereği sıra dışı olana odaklanmasından kaynaklandığını savunacaktır. Ancak o zaman, insanların çevrelerinde olup biteni daha iyi anlamaları için medyanın aynı derecede önemli olan topluma ayna tutma rolü göz ardı edilmiş olur. Medya çalışanları, algılamaların gerçeklerden çoğu zaman daha güçlü olduğunun herkesten daha çok farkındadır. Gençlerle ilgi algıyı çarpıtarak, medya hem çocuklara hem de daha geniş topluma zarar vermiş olur. Aynı zamanda onların haklarını da ihlal ediyor olabilir.

Temsiller ve Çocuk Hakları İhlalleri

Medyada olumsuz temsil edilme ve kalıp yargı yaratılması ile çocukların hakları çeşitli

şekillerde ihlal edilebilmektedir. Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi'nin (AİHS) 8. maddesi, aile hayatının ve özel hayatın korunmasını düzenler. AİHS'nin 14. maddesi ayrımcılık yasağını düzenler. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme kapsamında çocuk hakları aşağıdakileri içermektedir:

Madde 12: Çocuğun kendisini ilgilendiren her türlü konuda görüşlerini ifade etme hakkı

Madde 13: Ulusal güvenlik veya kamu düzeni ... halk sağlığı veya kamu ahlakının korunması için gerektiğinde sınırlandırılabilen çocuğun ifade özgürlüğü hakkı

Madde 16: Özel yaşam, aile yaşamı veya haberleşmeye, onur ve itibara müdahale veyasaldırıya karşı koruma

Madde 17: Medyanın öneminin tanınması ve çocuğa toplumsal ve kültürel olarak faydalı materyal dağıtılmasının teşvik edilmesi; “çocuğun iyi haline zarar verebilecek bilgi ve materyalden çocuğun korunması için uygun rehber ilkelerin geliştirilmesi”

Bu maddeler, çocuklar için sorumsuz medya mensupları tarafından ihlal edilebilecek çok net hakları dile getirmektedir. Özellikle, BMÇHS'nin 17. maddesi, medyanın çocuğun refahının desteklenmesiyle sorumlu olduğunu ifade etmektedir.

Çocuk hakları, aynı zamanda, hassasiyetten uzak ve yanlış haber yapıldığında, çeşitli konularda çocukların görüşlerine yer verilmediğinde de ihlal edilmiş olur.

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'na göre, medyanın çocukları sunma şekli bir dizi mitin ölümsüzleştirilmesine neden olmaktadır:

Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan aileler; yoksulluk içinde yaşayan çocuklar; savaş ve afet mağdurları bireyselliğini ve insanlığını kaybetmektedir. Genellikle, kendi adlarına hareket edemeyen, düşünemeyen veya konuşamayan çaresiz kurbanlar olarak sergilenirler.

Çocuklarla ilgili konular medyada ele alınırken çoğunda sansasyonel konulara odaklanılır, çocukların karşı karşıya kaldığı, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde özetlenen geniş bir yelpazedeki meseleler gözardı edilir.

Çocuklarla ilgili medyada çıkan haberler genellikle bir kereye mahsus olmak üzere ele alınır; haber sonradan analiz edilerek takip edilmez veya çok az takip edilir.

Çocukların hayatının gizliliğine her zaman saygı gösterilmez.

Çocuklar haberlerde yer aldığı zaman, genellikle kalıp yargılar olarak sergilenir; örneğin, Afrika'daki "açlıktan ölen çocuklar" veya "sorumsuz gençler".

Çocuk istismarı, kanunla ihtilafa düşmüş çocuklar ve sokakta yaşayan çocuklarla ilgili haberler daha baskındır; öte yandan oyun oynama, eğlenme ve spor yapma hakkı gibi çocuk haklarına ilişkin daha geniş konuların çoğu haber değeri taşımayan konular olarak görülür. Böylelikle, “mağdur çocuklar” veya “potansiyel tehdit taşıyan” çocuklar olarak işaret edilerek dengesiz bir sunum yaratılmış olur.

Medya, kamuoyunda çocuk haklarıyla ilgili farkındalığı artırma konusunda önemli role sahip bir kurum olmasına rağmen, ticari ve popüler yayıncılığı benimsediği sürece çocuk hakları konusunda belirsizlik taşıyan bir araç haline de gelebilir.

1.4.3 Medyada Çocukların Sömürülmesi

Bir diğer önemli boyut ise medyanın çocukları çok erken yaşta cinsel olarak aktif hale gelmeye veya öyle görünmeye teşvik edip etmediğidir. Özellikle de pop müziği ve moda haberleriyle, örneğin Türkiye’deki anaakım televizyon kanallarında popüler yarışma programlarında, kimi zaman aile fertleriyle birlikte kimi zamanda doğrudan çocukların kendilerinin “şarkı söyleme”, “müzik aleti çalma” vb. yetenekleri üzerinden yarışmacı olarak yer aldıkları görülmektedir. Dahası sözkonusu programlarda çocukların yetişkinler gibi yapılmış ağır makyaj, seksi

sahne kostümleri ve yetişkinler gibi davranış kalıpları içerisinde “çocuklukları yok edilerek” temsil edilmektedir.

Haber medyası bir yandan haber programları, fotoğraflar, belgeseller ve dramalar yoluyla istismar edenler ve istismara uğrayanların öyküsünü anlatmaktadır. Öte yandan ise haberlerde veya reklamlarda çocuklarla ilgili cinsel açıdan tahrik edici görüntüler yaratarak bizatihi kendileri de istismar eden özne durumuna da gelebilmektedir. Çalışan çocuklar ayrı bir toplumsal sorun olarak varlığını hissettirirken reklamlarda da çocuk emeği kullanılmaktadır. Popüler kültür dünyasının ünlü isimleri bir ürünü geniş halk topluluklarına pazarlamada ve ürün satışını artırmada sıklıkla başvurulan güvenli bir satış stratejisidir. Bununla birlikte ünlü kişiler için çok yüksek tutarların ödendiği de bilinmektedir. Benzer şekilde oldukça etkili ama çok daha ucuz diğer bir yöntem ise çocukların kullanılmasıdır. İnsanlar çocukların seslerini, yüzlerini ve mimiklerini şirin bulmaya eğilimli oldukları ve çocukların söylediklerine daha kolay güvenebildikleri – yani onlardan daha kolay etkilenebildikleri- için, çocukları kullanarak mal pazarlamak şirketlere çok daha çekici gelmektedir (Değirmencioğlu, 2010:315). Reklamlarda çocuk emeğinin kullanımına değin yeterli yasal düzenlemenin olmayışı da çocuk emeğinin sömürsünü kolaylaştırmaktadır.

Medya profesyonelleri, çocuk haklarını koruma girişimlerini takip ederek ve çocuklara yönelik taahhütlerini yerine getirmeyenleri eleştirerek, çocuk haklarını gündemde tutmakla sorumludur. Ancak ticari baskılar, medyanın bu sorumluluktan kaçınmasına neden olabilirken; medya kuruluşlarının ticari kaygıları ağır bastığında etik ilke ve standartlar ihmal ettiği görülmektedir.

DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

Çocuklarla ilgili olarak seçtiğiniz güncel bir medya konusunu çocuk hakları bağlamında tartışınız.

AYRINTILI OKUMA KAYNAKLARI

Alankuş, S (2007). “Önsöz Neden Çocuk Odaklı Habercilik Kitabı”, Hazırlayan: Sevda Alankuş, Çocuk Odaklı Habercilik, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Cangöz, İ. (2007). “Haberde Çocuk Birey”, Hazırlayan: Sevda Alankuş, Çocuk Odaklı Habercilik, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Değirmencioglu, S. (2010). “Medyada Çocuk Emeği ve Reklamın Çocuk İşçileri”, Türkiye’de Çocuk Emeği, Der. Kemal İnal, İstanbul: Ütopya.

Değirmencioglu, S. (2007). “Çocuk Hakları Penceresinden Basın: Eleştirel, Katılımcı ve Yapıcı Bir Bakış”, Hazırlayan: Sevda Alankuş, Çocuk Odaklı Habercilik, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Gökalp, Emre, Hakan Ergül ve İncilay Cangöz (2009) .”Türkiye’de Yoksulluğun/Yoksulların Haber Medyasında Temsili”, 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 1-3 Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Didim, Aydın

Tosun, Gülgün Erdoğan, (2007). Çocuklar ve Çocuk Haklarının Medyada Temsili, Hazırlayan: Sevda Alankuş, Çocuk Odaklı Habercilik, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Tosun, Gülgün Erdoğan ve Hanifi Kurt, (2007). “Kamusal Alanda Çocuk Hakları ve Haber Değeri: Türk Yazılı Basım Üzerine Bir Değerlendirme”, Editör: Selda İçin Akçalı, Çocuk ve Medya, Ankara: Ebabel

Özçınar Meral (2009) “Popüler Bir Kimlik Olarak Milliyetçilik: Deli Kanlılığın Önlenemez Yükselişi”, Medya Milliyetçilik Şiddet, Hazırlayan: Barış Çoban, İstanbul: Su

AYRINTILI OKUMA KAYNAKLARI

Children, Youth and Media Around the World: An Overview of Trends & Issues, produced by Susan Gigli of the InterMedia Survey Institute for UNICEF, April 2004: <http://www.intermedia.org/>

Centre for the Study of Children, Youth and Media:

<http://www.childrenyouthandmediacentre.co.uk/>

Childrens Rights and the Media – A Resource for Journalists: http://www.unicef.org/southafrica/SAF_publications_soulbuddiez.pdf UNICEF – Magic website: <http://www.unicef.org/magic/briefing/about.html> UNICEF – Voices of Youth:

<http://www.unicef.org/voy>. The Voices of Youth pages feature young people’s thoughts about media in their own countries, in their own words.

The UNESCO International Clearinghouse on Children, Youth and Media:

<http://www.nordicom.gu.se/clearinghouse.php>. Dünya çapında, çocukların, gençlerin ve medyanın etrafında dönen projelerle ilgili iyi bir bilgi kaynağı. Clearinghouse çocuklar, gençler ve medya konusunda farkındalık ve bilgi artırmayı, konuyla ilgili politikaların oluşturulmasını, yapıcı kamuoyu tartışmalarına katkıda bulunmayı ve çocuklarla gençlerin medya okur yazarlığını ve medya yeterliliğini artırmayı amaçlamaktadır. Children’s Rights Information Network: Media <http://www.crin.com/themes/ViewTheme.asp?id=12>

The Influence of Media Violence on Youth’ (Psychological Science, March 2004):

<http://www.psychologicalscience.org/pdf/pspi/pspi43.pdf>

A Public Health Approach on Research Findings on Influence of Violent Media Content’: The Lancet, Vol. 356, Issue 9460 (February 2005, p. 702-710)

L. Rowell Huesmann (2000), The Columbia County Longitudinal Study’, University of Michigan: <http://www.rcgd.isr.umich.edu/aggr/Projects/CCLS/description.html>

II. BÖLÜM

AFETLERDE PSİKOSOSYAL DESTEK

Psikososyal destek hizmetleri; çok disiplinli yaklaşımla ele alınan birey, aile, grup ve topluluklar için psikososyal kapasite artırma çalışmalarını içeren bütüncül hizmetlerdir. Günümüzde psikososyal destek hizmetlerinin, afetler sonrası yürütülen insani yardım faaliyetlerinin ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası olduğu, bu alanda çalışan bütün kurumlar tarafından kabul edilmektedir.

Psikososyal kelime anlamıyla birbirini sürekli etkileyen psikolojik ve sosyal etkilerin hareketli ilişkisi, anlamına gelir (IASC 2007). Afetlerde psikososyal destek hizmetleri; afet sonrası ortaya çıkabilecek psikolojik uyumsuzlukların/ bozuklukların önlenmesi, aile ve toplum düzeyinde ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi, etkilenenlerin 'normal' ya da yeni yaşamlarına geri dönmesi sürecinde birey, aile ve toplumun kendi kapasitelerini farketmeleri ve güçlenmeleri ayrıca ileride ortaya çıkabilecek afetlerle başa çıkmaları amacıyla afet döngüsünün her aşamasında düzenlenen çok disiplinli hizmetler bütünüdür (Reyes 2006a, Reyes ve Elhai 2004, Seynaeve 2001).

Afetlere maruz kalmak sadece etkilenenler için değil aynı zamanda toplum içinde oldukça ağır yükler getirir (ISTSS 2003). Bu çerçevede programlanan afetlerde psikososyal hizmetlerin iki temel bakış açısı vardır; birincisi afetten etkilenen toplumu yeniden inşa etmek ve toplum

kaynaklarını tekrar işler hale getirmek, ikincisi etkilenen bireylere müdahale etmek ve psikolojik bozuklukların ortaya çıkışını önlemektir.

2.1 Psikososyal Destek Hizmetleri Sürecinde Yürütülen Çalışmalar İçin Kılavuz İlkeler

Afetler sonrasında sunulacak hizmetlerde; ruhsal tepkilerin kalıcı ruhsal bozukluklara dönüşmesini önlemek için bu durumlarda sunulan ruh sağlığı hizmetlerinin rutin hizmetlerden farkının bilinmesi ve hizmetin bu esaslara göre planlanması gerekir. Unutulmaması gereken husus; yaşanan durum karşısında gösterilen reaksiyonların anormal duruma karşı verilen normal reaksiyonlar olduğudur. Afetlerde ruh sağlığı yardımı doğası gereği genellikle psikolojik olmaktan çok uygulamaya olmalıdır (Aker 2000). Ruh sağlığı görevlisi, insanları ruh sağlığı ile ilgili etiketlememeli, geleneksel metotları bir kenara bırakmalı ve aktif olarak gezici hizmet verme yaklaşımını uygulamalıdır. Bu yaklaşımını sıralanan tüm çalışmalarda göz önünde bulundurmalıdır (Kızılay 2008).

2. 2 İhtiyaç ve Kaynak Değerlendirmesi:

Afetler sonrasında yapılan ilk müdahale ihtiyaç ve kaynak değerlendirme çalışmasıdır (IFRC 2009). Bu değerlendirme aşağıda sıralanan maddeler ışığında yürütülmelidir;

İhtiyaç tespiti çalışması etkilenen topluma en uygun ve yarar sağlayıcı yardımın ne olduğunun belirlenmesi, psikososyal hizmetlerin gerekli olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla yapılmalıdır.

Mağdurların etkilenme dereceleri ve şekilleri, içinde buldukları sorunlar ve ihtiyaçları, toplumda var olan kaynak kişi/kurumlar, bunların çalışma şekilleri, var olan hizmetler ve sunuluş şekilleri önceden görev dağılımı yapılmış,

organize olmuş ekiplerce belirlenmelidir. Elde edilen bilgiler rehberliğinde uygulanacak müdahale etkinliklerinin ana hatlarıyla oluşturulması, pratik formların kullanılması sağlanmalıdır (IFRC 2009).

İhtiyaç Tespit Formu ile uzmanlar tarafından yapılan gözlemlere ve genel bilgilere dayanan ihtiyaç ve kaynak değerlendirmesi yapılabileceği gibi özele inen bir ihtiyaç ve kaynak değerlendirilmesi de yapılabilinmektedir. Hangi yöntemin kullanılacağı acil durumun niteliğine göre değişebilir. Eğer çok hızlı bir şekilde değerlendirme yapmak gerekiyorsa öncelikle genel bir ihtiyaç kaynak değerlendirmesi yapılması, ilerleyen zaman içinde detaylı uygulamalara gidilmesi benzer çalışmalarda uygun olacaktır. İhtiyaç tespiti çalışması müdahale boyunca devam eden bir çalışmadır.

Olayın hemen ardından ilk 72 saat içinde, olay yerinde erken müdahaleler önem taşımaktadır. Erken müdahalenin daha sonraki TSSB'yi azaltmakta yeri olduğunu ima eden çalışmalar vardır (Yüksel 2008). Bu devrede kişi kendisini ihmal edebilir, temel gereksinimlerini sağlayamayacak durumda olabilir. Ağır stres altındaki kişilerin duruma uyum sağlamaları ve zorluklara karşı kısıtlanacak kaynakları kullanmalarının yollarını açmak önemli bir noktadır.

Saptanabilen öncelikli fiziksel hedefler açık bir şekilde belirtilmelidir. Gereksinimlerin farkına varılması, bu gereksinimlerin giderilme yollarının belirlenmesi ve gereksinimlerin vaktinde giderildiğinin ortaya çıkarılması için merkezi bir koordinasyon sağlanmalıdır.

Afetten daha çok etkilenen incinebilir grupların, çocuk, kadın, yaşlı gibi, ihtiyaçlarının detaylı tespiti, psikososyal hizmetlerin planlaması aşamasında önemlidir.

İncinebilir grupların yanı sıra afet sonrası hastanede yatanlar, yara almayanlar, afete tanık olanlar, yakını ölenler, kaybolanlar, yardım çalışanları gibi etkilenenlerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Değerlendirme öncesi alanda çalışacak kişiler eğitilmeli, etik ilkeler konusunda uygulayıcılar önceden bilgilendirilmelidir.

Kültüre ve geleneklere saygılı bir yaklaşımın benimsenmesi tüm müdahalelerde esas alınmalıdır.

2.3 Psikolojik İlk Yardım:

İhtiyaç ve kaynak değerlendirilmesi ile eş zamanlı ya da hemen ardından başlayan müdahale psikolojik ilk yardımdır. Psikolojik ilk yardım, kişilerin duygularını ve yaşadıklarını ifade etmelerine olanak sunarak rahatlamalarını sağlamayı ve acil durumlara yönelik psikolojik

bilgilerin etkilenen kişilere iletilmesi aracılığıyla kişilerin yaşadıklarını ve hissettiklerini anlamlandırmalarına yardımcı olmayı hedefler (IFRC 2009).

Psikolojik ilk yardım bireyler ve gruplara yapılan görüşmelerle uygulanabileceği gibi, destek broşürlerinin hazırlanıp dağıtılması, medya araçlarının kullanılması, forum, sempozyum gibi bilgilendirme toplantıları düzenlenmesi yollarıyla da uygulanabilir (IFRC 2009). Acil durumdan çok sayıda kişinin etkilendiği durumlarda bütün yolların kullanılması uygun olacaktır.

Psikososyal destek çalışmalarında psikolojik bozukluklara belirgin vurgu yapılmaz; çözüm odaklı, etkilenen nüfusun tekrar güçlenmesi ve toparlanma becerilerine destek olunması, yerelden kontrol edilen ve devam ettirilen çalışmalara vurgu yapılması göz önünde bulundurulması gereken bir husustur (Kızılay 2008).

Psikolojik ilk yardımda amaç, bireylerin ve toplumun psikolojik ve sosyal işleyişinin onarılarak, toplumsal dengeye bir an önce dönüş sağlanmasıdır.

Afetlerde, psikolojik bakımın temel işlevi, fiziksel bakımın sosyal açıdan desteklenmesidir. Fiziksel bakım, psikolojik bakımdır ve tüm organizasyonların temel işlevidir (Aker 2000).

Bu tür müdahalenin amacı; kişilerin içinde buldukları durumu ve reaksiyonlarını anlamalarını sağlamak, seçeneklerini gözden geçirmelerine yardımcı olmak, duygusal destek sağlamak, kişiye yardımcı olabilecek kişi ve organizasyonlarla temas sağlamalarına yardımcı olmaktır (Babalıoğlu 2000).

Yardım ve bilgilendirme, uygun zamanda, kişinin deneyim, eğitim, gelişme düzeyi gibi özellikleri göz önüne alınarak yapılmalıdır. Sosyal desteğin önemi unutulmamalıdır.

Kişilerin kolay ulaşabileceği, bireylerin etiketlenmeden destek alabileceği ortamlar oluşturulmalıdır.

Doğal afetlere bağlı psikiyatrik sorunlar önemli toplum ruh sağlığı önceliklerindedir. Depremden sonra yedi depremededen biri ruhsal sorunlar nedeniyle bir tedaviciye başvurmuştur (Cengiz 2008). Travmatik yaşantıların olumsuz sonuçlarının psikiyatrik bozukluklara dönüşmesinin engellenmesi için psikolojik ilk yardım önemle üstünde durulması gereken bir müdahale yöntemidir.

2.4 Toplumu Harekete Geçirme:

Burada amaç; etkilenen toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla iç ve dış kaynaklardan yararlanarak sorunlara çözüm bulmak için bireylerin, ailelerin ve toplumların harekete geçirilmesini sağlamaktır.

Bu kapsamda bireylerin sosyal işlevselliklerini arttırarak normalizasyon çalışmaları yapılmalı, gündelik hayatın rutinlerine dönüş için kolaylaştırıcı bir role sahip olunmalıdır.

Travmatik olayın ardından bireylerin kaybettikleri güven ve kontrol algılarının yeniden yapılandırılması için kişilerin toparlanma çalışmasının parçası haline getirilmesi sağlanmalıdır. Toplumu harekete geçirmede temel felsefe bireyin kendi kendine yardım edebilme becerisini arttırmaktır. Birçok insan ruh sağlığı hizmetlerine ihtiyacı olduğunu düşünmez ve bu hizmeti almak üzere başvuruda bulunmaz. Ayrıca, bireyler somut yönleriyle eski yaşantılarını bir araya getirme gayreti içinde zaman alıcı işlerle meşguldür. Danışmanlık ya da destek grupları bu tür baskılar nedeniyle zorlukla yürütülür. Ruh sağlığı alanında yardım somut konularda yardımcı olurken verilebilir (Babalıoğlu 2000).

2.5 Sevk Etme ve Yönlendirme:

İhtiyaç/kaynak değerlendirmesi ve psikolojik ilk yardım müdahale süreçleri sırasında ciddi psikolojik veya psikiyatrik hizmete ihtiyacı olanlar (rahatsız edici, anormal davranışların ve bilişsel bozuklukların devam etmesi gibi) belirlenmeli ve bu kişilerin tedavi için bölgedeki uzman kişilere (psikolog/psikiyatrist), kurum-kuruluşlara (ruh sağlığı klinikleri, psikiyatri hastaneleri, hastanelerin psikiyatri klinikleri) yönlendirilmelidir. Ruh sağlığı çalışanlarının, sahada yaptıkları danışmanlık ve tespit görüşmelerinde beklenti düzeyini artırmadan, kısa, duygusal olarak destekleyici, yararlı ve dinamik bir ilişki kurmaları gerektiği unutulmamalıdır. Bu doğrultuda zaman zaman alışık olunan klinik görüşmeler ve çalışma tarzlarından farklı olarak görünebilirliği yüksek sosyal hizmet kapsamında çalışmalar yapılması gerekmektedir (Seynaeve 2001).

2.6 Çalışana Destek:

Yardım çalışanlarına yapılan müdahale en genel ifadeyle çalışana destek çalışmaları olarak nitelenebilir. Afetlerde hizmet veren personelin (yardım çalışanları, arama-kurtarma ekipleri, acil servis çalışanları, itfaiye, asker gibi) tehlikeli olaylar ve üst üste gelebilecek stres durumlarıyla karşılaşma riskleri yüksek olduğu için daha önceden olaya hazırlanmaları gereklidir (Aker 2006).

Bu alanda çalışacak personelin kişilik yapıları ve görev için gerekli becerileri göz önünde tutularak seçilmiş olmasına dikkat edilmelidir.

Yardım çalışanları için paylaşım ve destek toplantıları düzenlenmeli, çalışanları etkileyen olumsuz faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörlerin etkilerinin azaltılması yönünde girişimlerde bulunulmalıdır.

Yardım çalışanları, çalışmalarını yürütürken acil durumdan etkilenen kişilerle kurdukları iletişimden, kime, hangi yardımı, ne şekilde yapacağı noktasına kadar gelen süreçte uygun şekilde bilgilendirilmeli ve desteklenmelidir.

2.7 Sürdürülebilir Uzun Dönem Çalışmaların/ Projelerin Planlaması:

Psikososyal müdahale çerçevesinde yapılan tüm çalışmalarda sürdürülebilirlik ve psikososyal kapasitenin geliştirilmesi söz konusudur (IASC 2007). Bu projeler, etkilenen toplumun ihtiyaç ve sorunları doğrultusunda harekete geçmesine, başa çıkma kapasiteningelişmesine, acil durum sonucunda kaybolan kontrol duygusunun yeniden sağlanmasına ve sorumluluk almaya imkân vermektedir. Bu tür projelerde gönüllülüğün ve toplum katılımının desteklenmesi ve sürdürülebilirlik sağlanmasına dikkat edilmesi gerekir.

2.8 Bilgi Merkezi Oluşturma:

Etkilenenlerin; sağlanan yardımlar, yardımlara ulaşma yolları ve etkilenenlerin içinde buldukları zor durumla başa çıkmaları için gerekli diğer konular hakkında bilgi almalarını sağlayıcı, kolay erişilebilir noktalarda bilgi merkezleri oluşturulmalıdır. Daha geniş grupların bilgilendirilmesi ve eğitilmesi için sosyal sorumluluk kampanyaları, posterler, broşürler, grup çalışmalarını ve medya kullanılmalıdır (Kızılay 2008).

2.9 Eğitim:

Eğitim, en yaygın kullanılan araçlardır. Gerek acil durumdan etkilenenlere gerekse psikososyal destek uygulamalarında çalışan veya çalışma olasılığı bulunan kişilere (psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, kampyöneticileri, öğretmenler, sivil toplum kuruluşları çalışanları, toplum liderleri gibi) eğitim yoluyla ulaşmak önemlidir. Travma ile ilgili eğitimlerde daha çok eyleme yönelik, etkilenenlerin kaçınma davranışlarını azaltması konusunda cesaret verici, travmatik anılarıyla uzlaşmasını sağlayıcı, duruma uygun olarak olması beklenen psikolojik tepkilerin neler olduğunun aktarılması ve toplumun afetlere yönelik genel olarak güçlendirilmesi amaçları ön plana çıkarılmaktadır (Ehrenreich 2001 ve Turpin ve ark 2005).

2. 10 SONUÇ

Psikososyal destek hizmetleri; çok disiplinli yaklaşımla ele alınan birey, aile, grup ve topluluklar için psikososyal kapasite arttırma çalışmalarını içeren bütüncül hizmetlerdir. Günümüzde psikososyal destek hizmetlerinin, afetler sonrası yürütülen insani yardım faaliyetlerinin ayrılmaz ve vazgeçilmez bir parçası olduğu, bu alanda çalışan bütün kurumlar tarafından kabul edilmektedir. Çalışmanın içeriğinde; terör olayları sonrasında sunulan 'psikososyal destek hizmetlerinin neler olduğu, bu hizmetlerin hangi parametrelerden hareketle hayata geçirildiği, terör olaylarını diğer afetlerden ayıran niteliklerin neler olduğuna dair bilgiler sunulmuştur. Sunulan örneklerde psikososyal destek hizmetleri; toplumu temel alan bir bakış açısına sahip, yararlananların kapasitelerinin gelişimi ve hizmetlerin sürdürülebilirliğini sağlamayı esas alan bir bakışı açısında gerçekleştirilmiştir. 'İhtiyaç ve Kaynak Değerlendirmesi, Psikolojik İlk Yardım, Toplum Harekete Geçirme, Sevk Etme ve Yönlendirme, Sürdürülebilir- Uzun Dönem Çalışmaların/Projelerin Planlaması, Bilgi Merkezi Oluşturma, Çalışana Destek Faaliyetleri ve Eğitim Programları'nın sunulması çalışmaları sadece terör olayları sonrasında değil, tüm afetlerden sonra kullanılacak ana çalışma ilkeleri olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte etkili bir program sunmak için;

Alanda çalışan tüm profesyonel ve gönüllülere yol göstermesi, toplumun afet döneminde ruh sağlığı ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla “afetlerde ruh sağlığı planı” oluşturulmalı, kaynakların maksimum kullanımı sağlanmalıdır. Çalışma kapsamında bahsedilen hizmetlerin ve daha fazlasının koordinasyon halinde yürütülmesi için bu planların devletin yapmış olduğu planlar ile entegre hale dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

Ölçülebilir standart programlar hayata geçirilmesi için psikososyal hizmetlere dair kılavuzlar, kitapçıklar, vb.. oluşturulmalı, sahada uyulması gerekenler kurallar ile ilgili hemfikir olunmalıdır. Alanda çalışacak uzmanların ve gönüllülerin bu doğrultuda eğitilmeleri sağlanmalıdır.

Birbiri ile iç içe girmiş, birbirini takip etme zorunluluğu olan, bir önceki safhada yapılan çalışmaların bir sonraki safhada yapılacak olanları büyük ölçüde etkilediği ve süreklilik göstermesi gereken bu etkinliklerden yararlanıcıların en üst düzeyde yaralanması için ‘Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği’ gibi merkezi bir koordinasyon olmalıdır.

Psikososyal destek hizmetlerinin sunumunda, alanında çalışan paydaşlar ile (Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği-APHB) diğer sektörlerde hizmet veren paydaşlarla işbirliği ve koordinasyon halinde çalışmalarının

yürütülmesi, hizmetlerde ikililiğin önlenmesi ve eşgüdümün sağlanması açısından önemli bir basamaktır.

Sonuç olarak; psikososyal destek hizmetleri, travmatik yaşantı riskinin yüksek olduğu Türkiye'de önem ve öncelik verilmesi gereken bir ruh sağlığı hizmetidir ve bu hizmetin sağlanmasında alanda çalışan uzman ve gönüllülerinin işbirliği ana noktayı oluşturmaktadır.

Kaynak:

Terör Olayları Sonrasında Psikososyal Destek Hizmetleri; E. Şavur , S. Arslan Tomas, Kriz Dergisi 18 (1): 45-58

2.11 Psikolojik İlk Yardım

İhtiyaç ve kaynak değerlendirmesi ile başlayan, etkilenen kişilerin duygularını ve yaşadıklarını ifade etmelerine olanak vererek rahatlamalarını sağlayan, temel psikolojik bilgilerin etkilenen kişilere iletilmesi aracılığıyla kişilerin yaşadıklarını, hissettiklerini anlamlandırmalarına yardımcı olan dinleme, destekleme, anlama ve yardımcı olma etkinlikler bütünüdür.

Psikolojik ilk yardım için doktor olmanız gerekmez...

2.11.1 Psikolojik ilk yardımın 5 adım vardır;

- 1- Psikolojik ilişki kurmak
- 2- Problemin boyutlarını araştırmak
- 3- Olası çözümleri araştırmak
- 4- Somut adımlar atılmasına yardımcı olmak
- 5- İzlemek

1 Psikolojik İlişki Kurmak:

Amaç: Desteklendiğinin hissettirilmesi, duygusal yoğunluğun azaltılması, problem çözme becerilerinin canlandırılmasıdır.

Doğrular	Yanlışlar
<ul style="list-style-type: none"> *Konuşmayı destekleyin, paylaşımı cesaretlendirin *Durumu anlayın ve duyguların aktarılmasına izin verin, dinleyin *Duruma ve kültüre göre fiziksel teması sağlayın *Anlaşıldığını hissettirin 	<ul style="list-style-type: none"> *Başka hikaye (kendi hikayemizin) anlatılması (en son kullanılan ihtiyaç duyarsanız) *Durumu ve duyguyu göz ardı etmek *Yargılamak- taraf tutmak

2 Problemin boyutlarının araştırılması:

Amaç: Acil olan-olmayan gereksinimlerin belirlenmesidir.

Doğrular	Yanlışlar
*Geçmişten gelen riskleri belirleyin, bugünü sorgulayın, yakın geleceği planlayın *Açık uçlu soru sorun, olayı anlaşılır kılın *Hayati tehlikeyi değerlendirin	*Kapalı uçlu sorular sormak *Farazi konuşmak, müdahale dilini halka indirmeden sohbet girmek *Tehlike işaretlerini görmezden gelmek

3 Olası çözümlerin araştırılması:

Amaç: Çözümlerin saptanmasıdır

Doğrular	Yanlışlar
*Bu ana kadar yapılanların sorulması, *Yapılabileceklerin araştırılması, alternatiflerin sunulması, *Yeni davranış / yeni tanım / dış yardım / çevre değişikliği *Öncelikleri belirlemek	*Sınırlı görüş ile yetinmek *Engellerin araştırılmaması

4 Somut adımların atılmasına yardımcı olmak:

Amaç: Acil gereksinimlere acil çözümler uygulamaktır.

Doğrular	Yanlışlar
*Hayati tehlikenin önlenmesi *Birey kendi davranışlarını yönlendirebilecek güçte ise: *Destekleyici yaklaşım *Birey kendi davranışlarını yönlendirebilecek güçte değilse: *Yönlendirici yaklaşım *Kısa dönem amaçları belirlemek	*Herşeyi birden çözmeye girişimi *Bağlayıcı uzun vadeli hedefler belirlemek *Çekingen olmak

5 İzleme:

Amaç: Acil hedeflere ulaşıldığından emin olmak, acil olmayanlara odaklanmaktır.

Doğrular	Yanlışlar
*İzleme için anlaşmanın yapılması *Yapılanların değerlendirmek	*Detayları havada bırakmak bunları kişinin kendisinin yapacağını varsaymak *Değerlendirmeyi başkasına bırakmak

2. 12 Afetten Etkilenenlerle İletişim Kurarken Rehberlik İlkelerini Uygulayın:

- Eğer kişi deneyimleri hakkında konuşmak istiyorsa dinleyin.
- Zarar vermemeye özen gösterin, ilişkilerinizi istismar etmeyin.
- Bağımlılık yaratmayın.
- Kişinin yeniden kendine saygı duymasını sağlayın.
- Kendinizi karşınızdakinin yerine koyarak anlamaya çalışın.
- Duyarlı olun, ilgi gösterin.
- Yardımcı/ kolaylaştırıcı olun.
- Bakım değil, yardım sunun.
- Açık, net ve anlaşılır olun.
- İçten davranın, güven verin.
- Saygı duyun, yargılamayın.
- Olumlu yaklaşın.
- Tarafsız olun.
- Pratik olun, olanaklar konusunda gerçekçi olun.
- Yetenekleriniz abartmayın.

2.13 Yönlendirme

Kişinin acil dönemde gösterdiği tepkiler uzun süre devam ediyorsa; kişi günlük aktivitelerini sürdüremiyorsa; kişiye yardımcı olamadığınızı düşünüyorsanız bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirmelisiniz.

Kaynak:

Türk Kızılayı, Psikolojik İlk Yardım Eğitim Programı, 2010

the 1990s, the number of people in the world who are illiterate has increased from 1.1 billion to 1.2 billion (UNESCO 2003).

There are many reasons for the increase in illiteracy. One of the reasons is that the population of the world is growing rapidly. In 1990, the world population was 5.3 billion. In 2000, it was 6.1 billion. In 2010, it is expected to be 6.9 billion (UNESCO 2003).

Another reason is that the quality of education is poor in many developing countries. In these countries, the schools are often overcrowded, the teachers are underpaid, and the curriculum is outdated. As a result, many children do not learn to read and write.

There are also many social and economic factors that contribute to illiteracy. For example, poverty often prevents children from attending school. In addition, many children are forced to work to help support their families.

Despite these challenges, there are many organizations and individuals working to reduce illiteracy. These organizations provide literacy training, books, and other educational materials to people in need.

One of the most successful organizations is the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). UNESCO has a program called the Global Education First Initiative (GEFI) that aims to improve the quality of education in developing countries.

Another organization is the World Bank. The World Bank provides financial assistance to developing countries to help them improve their education systems. The World Bank also provides technical assistance to help countries design and implement education reforms.

There are also many individuals who are working to reduce illiteracy. These individuals are often teachers, parents, and community leaders. They are providing literacy training and other educational services to people in need.

Despite the challenges, there is hope for the future. If we continue to work together, we can reduce illiteracy and improve the quality of education for all people.

There are many ways to reduce illiteracy. One way is to improve the quality of education in schools. This can be done by providing better training for teachers, improving the curriculum, and providing better facilities for schools.

Another way is to provide literacy training to people in need. This can be done through community-based programs, adult education centers, and other organizations.

Finally, it is important to create a supportive environment for learning. This means providing access to books, newspapers, and other educational materials. It also means providing a safe and healthy environment for children to learn.

III. BÖLÜM

Ulusal ve Uluslararası İnsani Yardım Yapılanması

A. DÜZENLEYİCİ ÇERÇEVE

B. İNSANI YARDIM AKTÖRLERİ

C. ULUSLARARASI KOORDİNASYON MEKANİZMASI

3.1 Düzenleyici Çerçeve

Herhangi bir acil duruma ilk müdahaleyi çoğu kez afete maruz kalan insanlar ve yetkililer yapar. Hükümetler uluslararası yardım çağrısı yaptığında, afet mağdurlarının korunmasını sağlayan başlıca düzenleme ulusal mevzuattır. İnsani yardım aynı zamanda bağlayıcı özellik taşıyan ya da tavsiye durumundaki uluslararası insan hakları hukuku ve insani yardıma ilişkin dört temel ilke olan insaniyetçilik, tarafsızlık, çatışmalara taraf olmama ve bağımsızlık tarafından yönlendirilir.

İnsaniyetçilik	İnsanların çektikleri sıkıntılar her yerde giderilmelidir. İnsani yardım bireylerin hayatlarını ve sağlıklarını korumak ve onlara saygı duyulmasını güvence altına alınmasını hedefler.
Tarafsızlık	İnsani yardım sağlayanlar siyasi, ırksal, dinsel ya da ideolojik temele dayanan çatışmalara taraf olmazlar ya da tartışmalara girmezler. .
Yansızlık	İnsani yardım uyruk, ırk, cinsiyet, dinsel inanç, sınıfsal ya da siyasi görüş ayrımı yapılmaksızın yalnızca ihtiyaç temelinde sağlanır.
Bağımsızlık	İnsani yardım siyasi aktörlerin politik, ekonomik, askeri ya da diğer türden hedeflerine araç olmaksızın sağlanır.

Uluslararası insani yardımın temel hedefi ihtiyaç sahibi insanların hayatları, geçim kaynakları ve onurlarını korumak amacıyla yürütülen ulusal çabalara destek olmaktır.

İNSANİ YARDIMI DÜZENLEYEN ANLAŞMALARIN HEDEFLERİ NELERDİR?

Üç Temel Amaç Gözetilir:

- Egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkelerini korumak
- Afete maruz kalan insanların temel hakları ve korunmasını teminat altına almak
- İnsani yardım sağlayıcılar arasındaki rol ve sorumlulukları belirlemek

Uluslararası insani yardımı düzenleyen anlaşmalar üç kategoriye ayrılır:

- Devletler arası bağlayıcı anlaşmalar;
- Devletler arası tavsiye niteliği taşıyan anlaşmalar;
- Devletler ve Devlet-dışı aktörlerin yürüttüğü insani yardımı düzenlemeye yönelik rehber ilkeler.

3.1.1 Devletler Arası Bağlayıcı Anlaşmalar

3.1.1.1 Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller

Toplamda dört farklı anlaşmadan oluşan Cenevre Sözleşmeleri, insanlık tarihi açısından oldukça önemli gelişmelerin doğuşunu sağlamış ve etkileri günümüzde dahi hissedilen gelişmeler yaşanmasına neden olmuştur. Cenevre Konvansiyonları olarak da adlandırılan Cenevre Sözleşmeleri, insan haklarının uluslararası düzeyde korunmasına yönelik son derece kritik adımların atılmasını sağlamıştır. Uluslararası hukuk açısından incelendiğinde insan hakları açısından bir mihenk taşı olan Cenevre Sözleşmeleri, 1949 yılından itibaren şekillenen çatılma hukukunun da başlangıcı olarak kabul edilir.

Savaş hallerinde uluslararası düzeyde temel insancıl hakların belirlenmesini ve savaş esnasında devletlerin bu kurallara uymasını bir zorunluluk haline getiren Cenevre Sözleşmeleri, gerek uluslararası düzeyde gerekse de ulusal seviyede gelişen çatışma hallerinde tarafların uyması gereken temel kuralları belirler. Ayrıca savaş hallerinde uluslararası insani yardım örgütlerinin uygulaması gereken hizmetleri de belirleyen Cenevre Sözleşmeleri, silahlı güçler ile sivil toplum arasındaki ilişkinin de kesin hatlarla

belirlenmesini sağlamıştır. Birinci, ikinci, Üçüncü ve Dördüncü olmak üzere sonraki geliştirmelerle birlikte toplamda dört anlaşmanın birleşimi ile oluşan Cenevre Konvansiyonları, günümüzde dünyadaki tüm ülkelerin benimsediği savaş hukukunun da temelini oluşturmaktadır.

Tarihi 1864 yılına kadar dayanan Cenevre Sözleşmelerinin kapsamı ve insan hakları açısından ele aldığı konuların kapsamı daha da geliştirilmiştir. Birinci Cenevre Sözleşmesi, savaş halinde bulunan iki veya daha çok devletin gerek silahlı kuvvetlerini oluşturan askerlerin gerekse de yaralı sivil halkın bakımı ve tedavileri üzerine yoğunlaşmış bir anlaşmadır. Sonraki dönemde kapsamı daha da genişletilen bu sözleşme, denizdeki silahlı güçleri de kapsar hale getirilmiş ve İkinci Cenevre Sözleşmesi de bu şekilde ortaya çıkmıştır. Denizdeki hasta, kazazede ve yaralıların durumunun ele alındığı ikinci Cenevre Sözleşmesi'nin daha sonraki dönemde savaş esirlerinin durumu üzerine yapılan tartışmalar nedeniyle yeniden geliştirilmesine karar verilmiştir.

Savaş sırasında çatışma içinde olan silahlı güçlerin aldıkları esirlere nasıl muamele etmesi gerektiğini belirten maddelere sahip olan Üçüncü Cenevre Sözleşmesi, savaş esirlerinin iadesiyle ilgili de hükümlere sahiptir. Dördüncü ve sonuncu Cenevre Sözleşmesi ise, daha çok savaş zamanında sivil halkın korunmasıyla ilgilenmiştir. Çatışmaların devam

ettiği süre zarfında sivillerin korunmasına yönelik temel esasları belirleyen Dördüncü Cenevre Sözleşmesi, böylece sivillerin savaşın etkilerini mümkün olduğunca asgari düzeyde hissetmesini amaçlamıştır. Sonraki yıllarda kapsamıyla ilgili ufak düzenlemeler yapılması ile harp hukukunun birçok farklı konusunu içerir hale gelen Cenevre Sözleşmelerine 1977 yılında mağdurların korunmasına yönelik protokoller de eklenmiştir.

3.1.2 Devletlerarası Tavsiye Niteliği Taşıyan Anlaşmalar

Devletler arasında uluslararası insani yardımı düzenlemek amacıyla yapılmış ancak bağlayıcılık değil de tavsiye özelliği taşıyan bir dizi anlaşma söz konusudur.

3.1.2.1 Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı 46/182

3.1.2.2 Uluslararası Kızılhaç / Kızılay Federasyonu Uluslararası Afet Yardımlarının Düzenlenmesine İlişkin İlkeler

Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararı tarafından alınan 46/182 nolu karar herhangi bir devlet uluslararası yardım talebinde bulunduğu anda, bu özellikteki yardımın düzenlenmesinde BM'nin oynayacağı rolleri tanımlar. Karar sonucunda uluslararası insani yardımın etkin biçimde yürütülmesi için bir dizi mekanizma oluşturulmuştur. Merkezi Acil Müdahale Fonu (CERF), Bütünleik Yardım Çağrısı (CAP), Acil Durum Koordinatörü (ERC) ve Kurumlararası Daimi Komite (IASC) 46/182 nolu karar 1991 yılında BM üyesi bütün ülkelerin oy birliğiyle kabul edilmiştir.

46/182 EGEMENLİK KONUSUNDA NE DER?

“Devletlerin toprak bütünlükleri ve ulusal birliklerine BM Sözleşmesi uyarınca mutlak saygı gösterilecektir. Bu kapsamda, uluslararası insani yardım etkilenen ülkenin yapacağı talep ve vereceği onayın ardından gerçekleştirilebilir.”

Uluslararası Kızılhaç/Kızılay Federasyonu (IFRC) Uluslararası Afet Yardımlarının Düzenlenmesine ilişkin ilkeler (IDRL ilkeleri olarak da bilinir) devletlerin uluslararası insani yardıma yönelik yapacakları mevzuat düzenlemelerinde yardımcı olmayı amaçlayan bir dizi tavsiyeden oluşur. Bunların arasında uluslararası yardım talebinde bulunma ve kabul etme; yardım çalışanlarına vize ve çalışma izni verme; yardım malzemelerinin gümrükten çekilmesi; vergilendirme ve tüzel kişilik verme ya da yasal statü tanıma gibi konular yer alır.

3.1.2.3 Hükümetlerin Faaliyetlerini Düzenlemeye Yönelik Gönüllü Rehber İlkeler

İkinci bir gönüllü rehber ilkeler seti ise insani yardım sağlayan aktörler arasındaki ve bunların afetten etkilenen insanlarla olan ilişkileri düzenler. Aşağıda bunlardan başlıcaları yer alır.

1. KH VE STK'LAR İÇİN AFETE MÜDAHALE DAVRANIŞ KURALLARI
2. SPHERE EL KİTABI
3. DOĞAL AFETE MARUZ KALAN KİMSELERİN KORUNMASINA YÖNELİK IASC OPERASYONEL REHBER İLKELERİ
4. ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN EDİLENLERE YÖNELİK REHBER İLKELER
5. ASKERİ VE SİVİL SAVUNMA UNSURLARININ AFETE MÜDAHALESİNDE KULLANIMLARINA YÖNELİK OSLO REHBER İLKELERİ
6. AFETLER SONUCUNDA HAYATINI KAYBEDENLERE YAPILACAK İŞLEMLERE DAİR EL KİTABI
7. ÇEVRE FELAKAETLERİ REHBERİ
8. IASC CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETE YÖNELİK FAALİYETLER İÇİN REHBER İLKELER

UNUTMAYIN !

Bir ülkede meydana gelen afetin sonuçlarını ortadan kaldırma sorumluluğu o ülkeye aittir. Uluslararası insani yardım ancak o ülkenin müdahale kapasitesi yetersiz kalırsa ve ülke yardım çağrısında bulunur ya da kendisine yapılan teklifi kabul ederse gerçekleştirilebilir.

3.2 İnsani Yardım Alanındaki Aktörler

Her hangi bir hükümet yardım çağrısında bulunacak ya da kendisine yapılan yardım teklifini kabul edecek olursa, içlerinde BM, Kızılay/Kızılhaç Hareketi, hükümetler arası kuruluşlar, STK'lar ve özel sektörün de yer aldığı çok sayıda kurum ve kuruluşan afete müdahalede yer alması istenebilir. Aşağıda bunlara ilişkin kısa açıklamalar yer almaktadır.

Bu Bölümden Nasıl Faydalanmak Gerekir?

Her bölümde yer alan insani yardım faaliyeti yürüten aktörün kim olduğu ve neler yaptığına dair kısa bir açıklama yapılmaktadır.

BU KURUM DEVLETLE NASIL ÇALIŞMAKTADIR ?

3.2.1 Birleşmiş Milletler

BM Fonları, Programları ve Uzmanlaşmış Kuruluşları BM Sekreteryasından ayrı bütçe, üyelik ve liderlikler yürütseler de BM koordinasyon mekanizması içerisinde çalışırlar ve bunları BM Üyesi Devletlere belirlenen biçimlerde raporlarlar. Afet öncesi, sırası ve sonrasında etkinlik gösteren ve barınma, beslenme, sağlık, eğitim, teknik altyapı, lojistik, koordinasyon gibi alanlarda hizmet veren başlıca BM Kuruluşları arasında FAO, IOM, OCHA, UNDP, UNFPA, UNHCR, UN-HABITAT, UNICEF, ve WHO yer alır. BM'nin bir ülkedeki en yetkili ismi ve ilgili Hükümetin BM ile bağlantısını sağlamaktan sorumlu kimse (BM Muhkim Koordinatörü)'dür. BM MK ayrıca insani yardım alanında faaliyet gösteren hükümet dışı aktörlerin BM ve hükümet arasındaki bağlantıyı da sağlar.

BM KURULUŞLARI HÜKÜMETLERLE NASIL ÇALIŞIR ?

Ülke düzeyinde BM kuruluşları o ülkenin Afet Yönetim Sorumluları ve ilgili bakanlıkların yetkilileriyle birlikte çalışırlar.

3.2.2 Uluslararası Kızılay / Kızılhaç Hareketi

Dünya genelinde yaklaşık 100 milyon gönüllü, 187 üye Ulusal Dernekten oluşan Uluslararası Kızılay/Kızılhaç Hareketi dünyadaki en büyük örgüt durumundadır. KH üç bileşenden oluşur.

1. 187 Ulusal Kızılay / Kızılhaç Derneği
2. Uluslararası Kızılay/Kızılhaç Dernekleri Federasyonu
3. Uluslararası Kızılhaç Komitesi

Bu üç unsur her nerede ortaya çıkarsa çıksın insan ızdırabını dindirmek, insanların yaşam hakları ve sağlıklarını korumak, insan oldukları için saygı duyulmasını sağlamak üzere, özellikle de silahlı çatıma durumlarında dünya genelinde faaliyet gösterir. KH temel ilkeleri olan insaniyetçilik, tarafsızlık, yansızlık, bağımsızlık, gönüllü hizmet ve evrensellik uyarınca çalışır.

Ülkelerindeki hükümetlere destek olarak son derece kendine has bir işlev yerine getiren Ulusal Dernekler (UD), afete müdahale, sağlık, sosyal destek ve uluslararası insancıl hukukun ve insan haklarının savunuculuğu alanlarında etkinlik gösterirler.

ULUSAL DERNEKLER HÜKÜMETLERLE NASIL ÇALIŞIR ?

İlgili hükümet Federasyon (doğal afetlerdeki koordinatör örgüt) ya da Komite (çatışma durumlarındaki koordinatör örgüt)'ten yardım istediğinde, bunlarla ilk bağlantıyı Ulusal Dernek (UD) gerçekleştirir. UD'ler STK değildir ve hükümetleriyle uluslararası sözleşmelere dayanan farklı bir ilişki yürütür. Afet ve acil durumlarda yerel ve ulusal düzeydeki yetkililere destek olurlar.

“DESTEK ROLÜ” İFADESİ NE ANLAMA GELİR?

Ulusal Derneğin kamusal insani hizmet verirken kendi ülkesindeki Hükümetle arasında olan özel ilişkiyi tanımlamak üzere kullanılan özel bir terimdir. Her ne kadar UD o ülke hükümeti ya da yetkilileriyle birlikte çalışsalar da bağımsızdırlar ve faaliyetleri hükümetler tarafından yönetilemez. Hükümetler UD yasal statüsüne saygı göstermek ve Hareketin yedi temel ilkesi uyarınca çalışmasına izin vermek durumundadır.

Uluslararası Kızılay/Kızılhaç Dernekleri Federasyonu (IFRC) Afet durumlarında UD destek amacıyla yardımların koordinasyonunu sağlar. Federasyon ve UD afete hazırlık, müdahale, acil sağlık hizmetleri, su, sanitasyon ve insancıl hukukun savunulması alanlarında birlikte çalışırlar.

IFRC HÜKÜMETLE BİRLİKTE NASIL ÇALIŞIR ?

IFRC hükümetlerle ya doğrudan kendisi ya da üye UD aracılığıyla çalışır.

Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) savaş ve silahlı çatışma mağdurlarının hayatlarını korumak ve onlara insan onurlarını koruma konusunda destek olmak üzere faaliyet gösteren tarafsız, yansız ve bağımsız bir örgüttür. Silahlı çatışma durumlarında KH'nin yardım çalışmalarını yönlendirerek koordinasyonunu sağlar. ICRC ayrıca Uluslararası insancıl Hukukun önemine dikkat çekerek evrensel insan haklarının savunuculuğunu yapar. Komite'ye ayrıca BM tarafından Genel Kurul çalışmaları için gözlemci statüsü verilmiştir.

ICRC HÜKÜMETLERLE BİRLİKTE NASIL ÇALIŞIR ?

Çatışma yaşanan bir ülkede ICRC ve UD mağdurlara destek olma üzere ellerindeki mevcut imkanları birleştirirler.

3.2.3 Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum aktörleri iki kategoriye ayrılırlar: ulusal (STK) ve uluslararası (USTK). Bağımsız olmalarının yanı sıra (U)STK'lar ülke, bölge ve küresel düzeyde işbirlikleri geliştirebilirler.

STK'lar yalnızca kendi sınırları dahilinde faaliyet gösteren kuruluşlardır. Bunlar kendi

hükümetleri, BM kuruluşları ve USTK'lara afet hazırlık ve müdahale çalışmalarında destek verirler. Çoğu durumda STK'lar afetten etkilenen insanlara ulaşmak için ihtiyaç duyulan toplum temelli bağlantılara sahiptirler. Bunlar dinsel temelli olabildikleri gibi seküler özellik de taşıyabilirler.

STK'LAR HÜKÜMETLERLE BİRLİKTE NASIL ÇALIŞIRLAR ?

İlgili hükümetler tarafından resmi olarak tanınan Ulusal STK'lar bazan USTK'larla birlikte belirli sektörlerde uzmanlaşmaya giderek asli sorumlu durumundaki yerel ve ulusal yetkililere çalışmalarında destek olurlar.

Afete hazırlık ve müdahale alanında etkinlik gösteren uluslararası STK'lar içinde bağımsız biçimde çalışan insani yardım örgütleri ve çoklu sorumluluk taşıyan örgütler yer alır. Bütçe büyüklükleri açısından en önemli STK'lar genellikle Kuzey Amerika ve Avrupa'da yer alır. Bunların dünya genelinde ofisleri bulunur. USTK'lar da hem dinsel temelli hem de seküler dünya görüşü taşıyabilir. Bu örgütler hükümetlerden, özel kuruluşlardan ve şirketlerden mali destek alsalar da asıl gelir kaynaklarını vatandaşların yaptığı bağışlar oluşturur.

ULUSLARARASI STK'LAR HÜKÜMETLERLE BİRLİKTE NASIL ÇALIŞIR ?

Bu özelliğe sahip bir STK'nın ev sahibi ülkede ki varlığı, hükümet tarafından sağlanacak resmi bir kabulde gerçekleştirilir ve insani yardımdan sorumlu ulusal yetkililer ve USTK arasında oluşturulacak bir Mutabakat Metni aracılığıyla çalışma prensipleri belirlenir

3.2.4 Bağışçı Devletler

Afete müdahale konusunda en merkezi rollerden birini destek veren (bağışçı) devletler oynar. Devletler uluslararası insani yardımı isterlerse yapacakları ikili anlaşmalar aracılığıyla, etkilenen devlete gerek maddi gerekse malzeme yardımı biçiminde doğrudan iletebilirler. Bir diğer seçenekse bu amaçla BM Kuruluşları, KH ya da STK'ların aracılığını istemektir.

BAĞIŞÇI DEVLETLER AFETE MARUZ KALAN ÜLKELERLE NASIL BİRLİKTE ÇALIŞIR ?

Bağışçı devletlerin çoğu kendi dışişleri bakanlıkları bünyesinde işbirliği mekanizmaları oluşturmuştur. İşbirliği etkilenen ülkedeki elçilikler aracılığıyla gerçekleştirilir.

3.3 Uluslararası Koordinasyon Mekanizmaları

Etkin afet müdahalesi ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde dikkatli bir koordinasyonu zorunlu kılar. Yukarıda ifade edildiği üzere, BM afete maruz kalan insanlara yeterli ve düzenli yardım yapılabilmesi amacıyla hükümetler, insani yardım alanında faaliyet gösteren aktörler arasında ve bunların içerisinde var olan ilişkileri düzenleyebilmek üzere koordinasyon mekanizmaları kurmuştur.

Bu bölümde değinilen mekanizmayı oluşturan unsurların afete müdahale ve hazırlık evrelerinde hangi yapılanma içerisinde ve ilkeler uyarınca faaliyet gösterdikleri açıklanmaya çalışılacaktır. Bunlar sırasıyla:

1. Acil Durum Koordinatörü
2. Kurumlararası Daimi Komite
3. Muhkim ve İnsani Yardım Koordinatörü
4. İnsani Yardım Ülke Ekibi
5. Küme Yaklaşımı
6. İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA)

3.3.1 Küresel Düzeydeki Mekanizmalar

Acil Durum Koordinatörü (ERC) afete müdahale sırasında ister hükümetler arası ister hükümet isterse de STK'lar tarafından gerçekleştiriliyor olsun her tür uluslararası insani yardımın koordinasyonunu sağlamakla görevli en yüksek düzey BM yetkilisidir. ERC doğrudan BM Genel

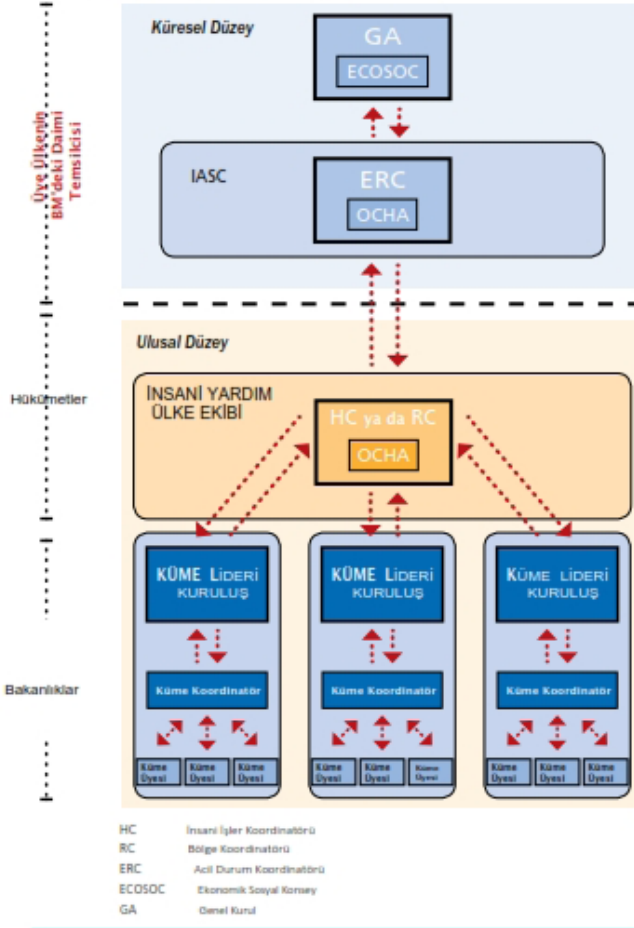
Sekreterine bağılı olarak çalışır ve insani yardımın koordinasyonu için gereken bilgi yönetimi, afet bölgelerine ulaşım, ihtiyaç analizi, yardım çağrısı talebi oluşturulması, yardım operasyonunun yürütülmesi ve orta ve uzun vadeli iyileştirme çalışmalarına yumuşak biçimde geçilmesi gibi faaliyetleri yönlendirir.

ERC HÜKÜMETLE BİRLİKTE NASIL ÇALIŞIR ?

ERC uluslararası müdahale gerektiren bütün acil durumların genel koordinasyonunu ülke düzeyindeki RC ve HC'ler üzerinden sağlar. ERC ayrıca insani yardım için gereken fonun oluşturulmasında da anahtar role sahiptir.

IASC İnsani Yardım Koordinasyon Yapısı

Kurumlararası Daimi Komite'nin (IASC) başkanlığını ERC yapar. IASC önemli BM ve BM dışındaki insani yardım aktörleri arasında koordinasyon, plan geliştirme ve karar alma mekanizması işlevine sahiptir. IASC'nin üyelerini FAO, OCHA, UNDP, UNFPA, UN-HABITAT, UNHCR, UNICEF, WFP ve WHO oluşturur. IASC'de ayrıca ICRC, IFRC, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), BMMYK, Uluslararası Gönüllü Kuruluşlar Birliği (ICVA), insani Yardım idare Komitesi (SCHR) ve Dünya Bankası daimi gözlemci olarak yer alırlar. IASC insani yardım sisteminin etkinliğini sürekli olarak denetler ve bu amaçla gerekli değişiklik ya da düzenlemeleri yapar.

IASC HÜKÜMÜTLERLE BİRLİKTE NASIL ÇALIŞIR ?

IASC ve alt kurulları küresel ölçekte yapılardır. Ülke düzeyinde bu işlevi İnsani Yardım Ekipleri (HCT) yerine getirir.

IASC KURUMLAR ARASI DAİMİ KOMİTE

IASC Inter-Agency Standing Committee

TAM ÜYELER

TAM ÜYELER:

FAO, OCHA, UNDP, UNFPA, UNHABITAT, UNHCR, UNICEF, WFP, WHO

DAİMİ KATILIMCILAR:

ICRC, ICVA, IFRC, InterAction, IOM, OHCHR, SCHR, SR on HR of IDPs*, World Bank

DAİMİ KATILIMCILAR

3.3.2 ÜLKE DÜZEYİNDEKİ MEKANİZMALAR

BM Muhkim Koordinatörü (UN RC) belirli bir ülkede BM Genel Sekreterinin temsilcisi ve BM CT'nin başkanı durumundadır. Bu görevi çoğu kez UNDP Muhkim Temsilcisi yerine getirir. Bir ülkede büyük ölçekli ya da sürekli biçimde uluslararası yardım yapılmasını gerektiren durum olduğunda, ERC tarafından IASC'ye danışılarak insani işler Koordinatörü (HC) atanır. Bu karar genelde krizin başlamasıyla alınırken bazan BM Kuruluşlarından birinin sorumlusu da bu görevi üstlenebilir. HC UNCT üyelerinin insani yardım amaçlı operasyonlarının stratejik ve uygulama düzeyindeki koordinasyon ve yönetiminden sorumludur.

HC ya da RC HÜKÜMETLERLE BİRLİKTE NASIL ÇALIŞIR ?

BM RC bir ülkedeki en yüksek düzey BM temsilcisi ve o ülkenin BM ile ilk kademe temas noktasıdır. RC BM'nin operasyonlarının koordinasyonundan sorumlu olduğu gibi UNCT'i de yönetir. Ancak kendisine yetki verilmesi durumunda bütün BM ve BM dışı unsurlarında ilgili faaliyetlerine destek olur.

İnsani Yardım Ekibi (HCT) bu türden etkinliklere ilişkin gereken ortak plan ve politikalar üzerine odaklanmış ülke içi karar alma forumu özelliği taşır. BM kuruluşları ve BM dışı kurumlardan oluşan HCT üyeleri, IASC'nin ülke düzeyindeki denk yapısını oluştururlar. HCT'nin başkanlığı varsa HC onun yokluğundaysa, BM RC'ü üstlenir.

Bazı durumlarda HCT çerisinde KH ve bağışçı ÷lke unsurları da yer alabilir.

HCT HÜKÜMETLERLE BİRLİKTE NASIL ÇALIŞIR ?

HCT'nin asli görevi insani yardım sektörlerine stratejik ve plan desteği sağlamaktır, ancak bazan Hükümetlerarası irtibat merkezi işlevini de yerine getirmesi gerekebilir.

3.3.3 “KÖPRÜ” MEKANİZMALARI

Kümeler IASC'nin insani yardım alanında faaliyet gösteren ve gerek BM gerekse BM dışı icaracı kuruluşlardan meydana getirilmiş oluşumlardır. Kümeler küresel ve ülke düzeyinde uluslararası yardımı gerçekleştirme konusunda Hükümetlere destek sağlamak üzere çalışırlar. Küresel düzeyde kümeler kendi uzmanlık alanlarına giren alanlarda insani yardım konusundaki teknik kapasitenin geliştirilmesini sağlamaktan sorumludurlar.

Ülke düzeyindeyse kümeler insani yardım örgütlerinin gerçekleştirdiği faaliyetlerin ilgili Hükümet, UN RC ve HC'nin talep ettiği biçimde sağlanmasına çalışırlar. Mümkün olduğu ölçüde kümeler buldukları ülkedeki müdahale sistemine uygun davranır.

Dünya genelinde IASC'ye karşı sorumlu olan ve her birinde bir lider bulunan dokuz adet küme oluşturulmuştur. Ülke düzeyinde kümelerin yapılanması yerel ihtiyaçlar gözönüne alınarak mevcut yapıyla uyumlu hale getirilir. Bu durum alt gruplar için de geçerlidir. Yani kümeler her durumda aynı yapılanmayla çalışan kurumlar değil, gerekmesi halinde yapılarında değişikliğe gidebilen esnek oluşumlardır.

KÜMELER HÜKÜMETLERLE BİRLİKTE NASIL ÇALIŞIR ?

Ülke içindeki kümeler açığa çıkan ihtiyaçları ilgili bakanlıklarla birlikte gidermeye çalışırlar. Bunlarla bağlantıyı HC, HCT ya da Küme Liderliğini yapan Kuruluşlar sağlar.

ULUSLARARASI KOORDİNASYON MEKANİZMASI: Y A R A R L I B A Z I A Y R I M L A R

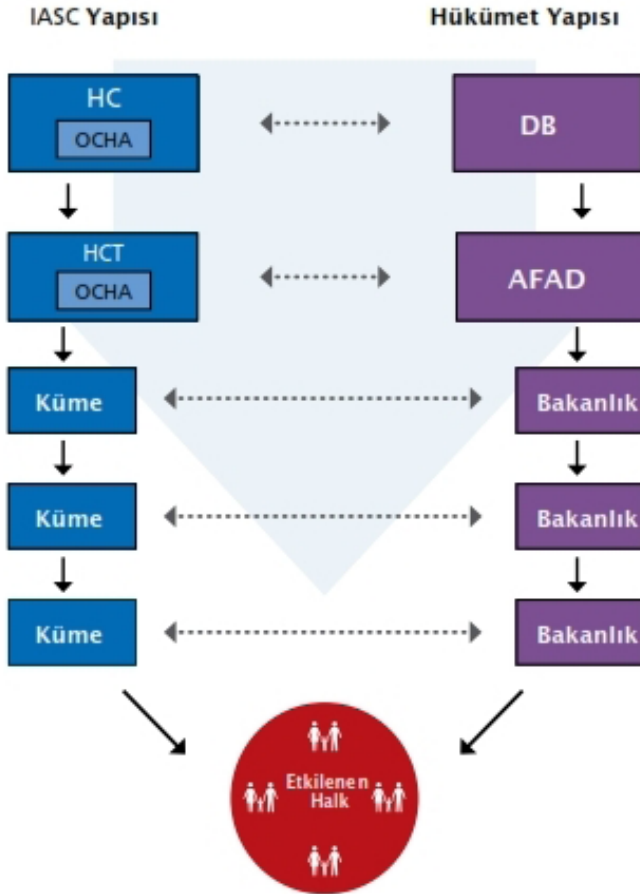
1. HC / RC HC BM içi ve dışındaki bütün uluslararası aktörler tarafından gerçekleştirilen insnai yardım operasyonlarının koordine edilmesine destek verir. RC yalnızca BM unsurlarınca yapılan operasyonları koordine eder.

2. HCT / UNCT UNCT’de bütün BM kuruluşlarının başkanları ve IOM temsilcisi yer alırken, HCT BM içi ve (STK’lar, KH gibi) BM dışında yer alan insani yardım aktörlerini bünyesinde barındırır.

Not: HC ve RC örneğinde olduğu gibi, UNCT ve HCT birbirlerinin yerini almadıkları için ikisi birlikte mevcuttur. Bunların uyum içinde çalışmasından RC ya da HC sorumludur.

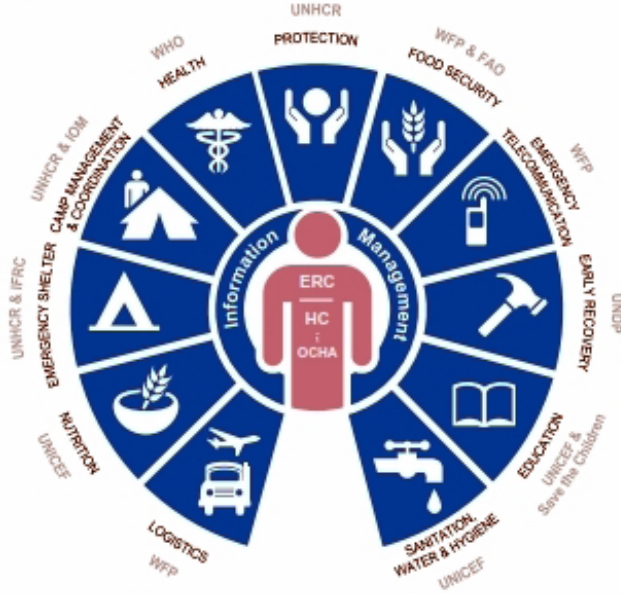
3. HCT/Kümeler yardım faaliyetlerinin genel strateji ve planlamasına rehberlik ederken, ülke düzeyinde oluşturulan kümeler kendi uzmanlık alanlarına giren faaliyetleri gerçekleştirerek bu stratejileri uygularlar. Ülke küme liderleri HCT’lerin üyesidir.

HCT Koordinasyonu ve Hükümetlerle Etkileşimi

HC	İnsani İşler Koordinatörü
DB	Dış İşleri Bakanlığı
HCT	İnsani Yardım Ülke Ekibi
AFAD	Afet Acil Durum Yönetimi

Kümeler

Kümeler Bütün Ülkelerde Aynı Şekilde mi Yapılanmıştır?

Kümelerin ülke düzeyinde ne zaman devreye girecekleri ve ne zaman sonlandırılacakları ülkeden ülkeye farklılık gösterir. Bu konuda bir Rehber ilkeler Düzenlemesi varsa da her durumda uygulanması söz konusu olabilir. Bazı acil durumlarda yalnızca belirli kümeler devreye sokulurken başkalarında ek kümeler oluşturulması gerekebilir. Genel olarak kümelerin liderliğini BM Kuruluşları ve bazı STK'lar yapar ancak ülke ve bölge düzeyinde bu sorumluluğu kimi zaman diğer kuruluşlar ve devlet organları alabilir.

İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (OCHA)

BM Genel Sekreterliği adına küresel düzeyde ERC'lere ulusal düzeydeyse BM MK ve HC'lere afet müdahale çalışmalarını korrdine etmelerinde, ihtiyaç sahibi insanların haklarını savunmalarında, insani amaçlı plan ve program yapmalarında ve kaynak oluşturma çalışmalarında destek verir. Merkezi Cenevre ve New York'ta bulunan OCHA'nın bölgelerde de ofisleri vardır.

OCHA HÜKÜMETLERLE BİRLİKTE NASIL ÇALIŞIR ?

Acil duruma maruz kalan ülkenin uluslararası insani yardım sistemiyle ilk tema sını BM MK ve HC'ler yapar. OCHA UN RC'leri genelde bölge ofisleri, HC'leriye ülkede bulunan ofisleri aracılığıyla destekler. Son dönemlerdeyse hükümetlerin yürüttüğü acil durum müdahalelerine, zarar ve risk azaltma çalışmalarına ve kapasite geliştirme faaliyetlerine doğrudan AFAD'lar üzerinden destek olmaya başlamıştır.

UNUTMAYIN !

Burada anlatılan koordinasyon mekanizmaları önceden yapılmış düzenlemelerin olduğu durumlarda daha etkin biçimde işlevlerini yerine getirirler. Bu nedenle, Hükümetlerin afetler meydana gelmeden olası paydaşlarıyla görüşerek, gereken düzenlemeleri yapmasında fayda vardır.

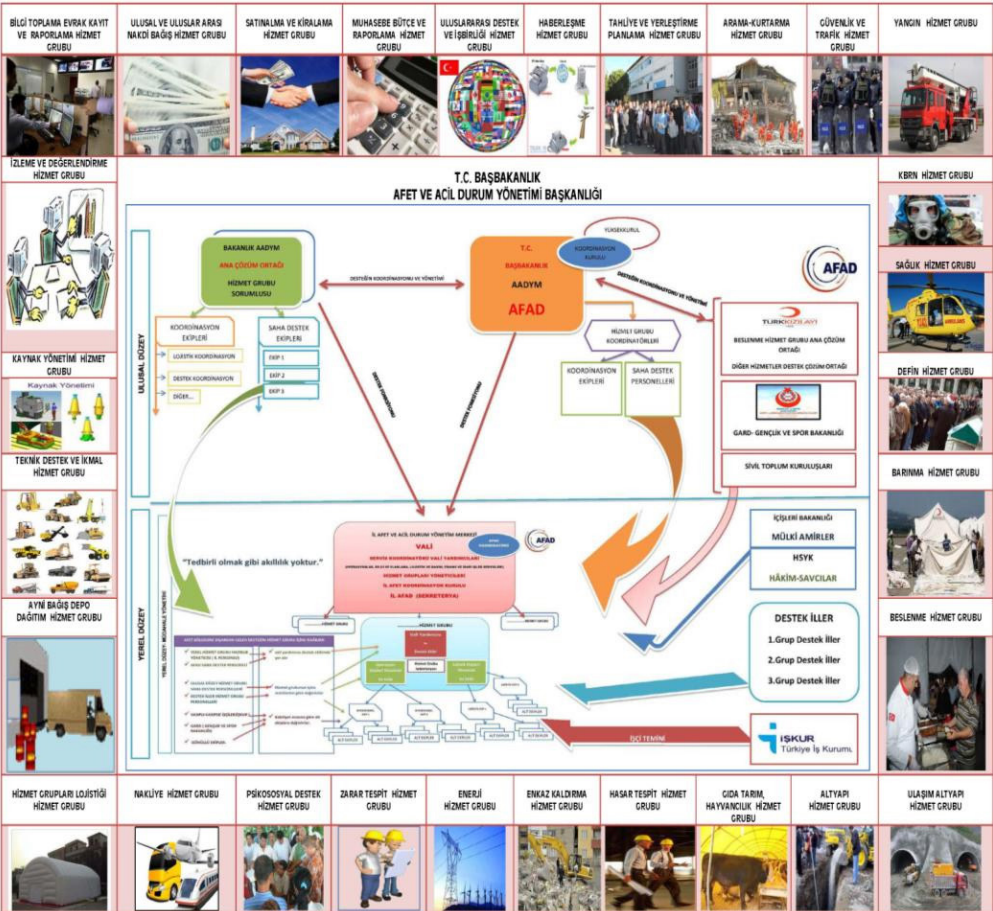
3.4 Ulusal Afet Müdahale Yapılanması

29.05.2009 tarihinde çıkarılan 5902 sayılı yasa ile afetlerde önemli roller üstlenen üç genel müdürlük; İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Başbakanlığa bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü ve Bayındırlık Bakanlığına Bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü- kapatılmış ve Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) kurulmuştur. Bu afet ve acil durumların tek merkezden yürütülmesi yönünde atılan önemli bir adımdır.

Ülkemizi ilgilendiren herhangi bir acil durum yaşanması durumunda, AFAD koordinasyonu altında yer alan ve çeşitli illerde bulunan müdahale ekiplerini bölgeye göndererek sistemi devreye sokar. Afet yada acil durum mahallinde kurulan kriz merkezi ve bu merkez bünyesinde oluşturulan ACİL DURUM hizmetleri grubu aracılığıyla gelen ekipler kayıt altına alınır görev yerlerine dağıtılırlar, günlük raporlamalarını ekip sorumlularını afeti yaşayan ilde oluşturulan kriz merkezine iletirler. Ekipler yine ayrılışlarını da buraya yaparak olay bölgesinden izinle ayrılırlar. Bu sistem gönüllü ekipler için de aynı şekilde işletilir. Afete müdahale için yönlendirilen tüm resmi ve gönüllü ekiplerin koordinasyonu bölgedeki mülki amir adına yetkilendirilen resmi ekip lideri tarafından yapılır.

AFAD yalnızca afete müdahale konusunda koordinasyonu sağlamakla kalmayıp ayrıca afetlere hazırlık, zarar azaltma ve iyileştirme evrelerinde de görev üstlenir. Mevcut ulusal afet/acil durum yönetim sisteminin nasıl işlediği konusuna aşağıda değinilmektedir.

3.4.1 ULUSAL ve YEREL DÜZEY AFET MÜDAHALE YAPILANMASI

Yapılanmada görüldüğü üzere, afet ve acil durumların doğurabileceği durumlarla ilişkili olarak;

- o Hayat kurtarmak,
- o Yaralanmaları azaltmak
- o Kesintiye uğrayan hayatı ve faaliyetleri en kısa sürede normale döndürmek,
- o Müdahale çalışmalarını hızlı ve etkin bir şekilde gerçekleştirmek,
- o Halk sağlığını korumak ve sürdürmek,
- o Mülkiyet, çevre ve kültürel mirası korumak,
- o Ekonomik ve sosyal kayıpları azaltmak,
- o ikincil afetlerin etkilerini azaltmak,
- o Kaynakların etkin kullanımını sağlamak amacıyla

Ulusal müdahale planlama çalışmaları yapılmış ve afet müdahalesinde yer alan paydaşların yükümlülükleri belirlenmiştir.

Buna göre, Afet ve acil durum hizmetlerinin düzenlenmesinden, koordinasyonundan, denetlenmesinden ve eğitiminden AFAD sorumludur. Hizmet grubu planlarından; ilgili bakanlıklar asli sorumlu olmakla birlikte, bu sektörde kendilerine görev verilen kurum ve kuruluşlar, özel sektör, STK'lar da sorumludurlar. İl afet müdahale planının hazırlanmasından ve uygulanmasından, il ve ilçelerde Vali ve

Kaymakamlar sorumludur. Bakanlık, kurum ve kuruluşlarda planın hazırlanmasından ve uygulanmasından; üst yöneticiler sorumludur.

Plan uyarınca, afetler seviye ve etki derecelerine ayrılmış ve Ulusal afet ve acil durum müdahale çalışmalarının 4 seviyede yürütülmesi ön görülmüştür.

3.4.2 MÜDAHALE SEVİYELERİ

SEVİYE	ETKİ	OLAY TÜRÜ VE ÖLÇEĞİNE GÖRE DESTEK DURUMU
S1	Yerel imkânlar yeterlidir.	İAADYM
S2	Destek illerin takviyesine ihtiyaç vardır.	İAADYM 1. Grup destek iller
S3	Ulusal desteğe ihtiyaç vardır.	1. ve 2. Grup destek iller + Ulusal kapasite
S4	Uluslararası desteğe ihtiyaç vardır.	1. ve 2. Grup destek iller + Ulusal kapasite + Uluslararası destek

3.4.3 AFAD

Afet ve acil durum olayı sonrası, bölgeden aldığı ilk bilgiler doğrultusunda durum analizi yapar. Analiz sonucuna göre AFAD olay seviyesini ilan eder. ilan edilen olay seviyeleri koordinasyonun ve organizasyonun düzeyini belirler.

1. seviyede ilgili iAADYM (il Afet Ve Acil Durum Yönetim Merkezi) faaliyete geçer. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi gelişmeleri takip eder ve değerlendirir.

2. seviyede Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi, ihtiyaç duyulan hizmet grubundan ana çözüm ortağı bakanlık, kurum ve kuruluş ile il afet ve acil durum yönetim merkezleri faaliyete geçirilir.

3. ve 4. seviyelerde Afet Koordinasyon Kurulu ile Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi ve diğer afet ve acil durum yönetim merkezleri (Bakanlık ve il Merkezleri) faaliyete geçirilir.

Afet seviyesinin bildirilmesinden sonra, hizmet grupları mevcut afet müdahale planları doğrultusunda hareket ederler. "Seviye 2" kararı verilmesi halinde, iller ve bu illerde görevli hizmet grupları görevlendirilir. Afet ve acil durum bölgesine destek olur. "Seviye 3" kararı verilmesi

halinde, UAMP' ye göre tüm ulusal güçler müdahaleye katılır. "Seviye 4" kararı verilmesi halinde, tüm ulusal güçler müdahaleye katılır ve uluslararası yardım çağrısında bulunulur.

Afet koordinasyonu için Başbakanlık AFAD Başkanlığı bazı kurulların oluşumuna sistem kurgusu içinde yer vermiştir.

Koordinasyon birimi olarak,

- Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu (Bakanlar),
- Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu (Müsteşarlar),
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi,
- Bakanlıkların Afet Ve Acil Durum Yönetim Merkezleri, görev yaparlar.

il bazında ise, il Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu ve il Afet Ve Acil Durum Yönetim Merkezleri de yukarıda sayılan üst kurullarla uyumlu şekilde çalışmak, afetlere önceden hazırlık yapmak, yerinde afet yönetimi ile saha koordinasyonunu sağlamak ve değişen durum güncellemelerinden üst makamları bilgilendirmek üzere faaliyet gösterirler.

3.4.4 Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu

Afet ve acil durumlara ilgili olarak hazırlanan plan, program ve raporları onaylamakla görevli, Başbakan veya görevlendireceği Başbakan Yardımcısının başkanlığında, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Çevre ve Şehircilik, Sağlık, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme, Enerji ve Tabii Kaynaklar ile Orman ve Su İşleri Bakanlarından oluşan Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu kurulmuştur. Kurul toplantılarına, ilgili Bakan, kurum ve kuruluş, sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve konu ile ilgili uzmanlar çağırılabilir. Kurul, yılda en az iki kez toplanır. Kurul, ayrıca Kurul Başkanının isteği üzerine toplanabilir. Kurulun sekretaryasını Başkanlık (AFAD) yürütür.

3.4.5 Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu

Afet ve acil durum hallerinde bilgileri değerlendirmek, alınacak önlemleri belirlemek, uygulanmasını sağlamak ve denetlemek, kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla, Başbakanlık Müsteşarının Başkanlığında, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri, Maliye, Milli Eğitim, Çevre ve Şehircilik, Sağlık, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Orman ve Su İşleri bakanlıkları ve Devlet Planlama Teşkilatı

Müsteşarları, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanı, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanı ile afet veya acil durumun türüne göre Kurul Başkanınca görevlendirilecek diğer bakanlık ve kuruluşların üst yöneticilerinden oluşan Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Kurul, yılda en az dört kez toplanır. Ayrıca, ihtiyaç halinde Kurul Başkanının çağrısı üzerine olağanüstü toplanabilir. Kurulun sekretaryasını Başkanlık (AFAD) yürütür.

3.4.6 Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi

Deprem, sel, fırtına, toprak kayması, çığ, iltica ve nüfus hareketleri, yangınlar ve kazalar, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer madde kazaları veya olayları, tehlikeli ve salgın hastalıklar gibi büyük ölçekli, doğal, teknolojik ve insan kaynaklı afet ve acil durumlar ile Başbakan tarafından acil durum veya afet olarak değerlendirilen diğer olay ve durumlarda ulusal düzeyde etkin müdahale ve koordinasyonu sağlamak üzere Başbakanın veya yetkilendireceği Başbakan Yardımcısının talimatıyla AFAD Başkanının başkanlığında, Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliğinde yer alan bakanlıkların, asgari daire başkanı düzeyindeki temsilcilerinden oluşur.

Acil durumun türü ve boyutuna göre modüler yapıyla müdahale etmeyi öngören organizasyonunda, operasyon servisi, bilgi ve planlama servisi, lojistik ve bakım hizmetleri servisi, finans ve idari işler servisi olmak üzere dört servis mevcuttur. Seviye 3 ve 4 için oluşturulacak Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi Servislerinin yönetimi aşağıdaki şekildedir;

- Operasyon
- Bilgi ve Planlama
- Lojistik ve Bakım
- Finans ve idari işler Servislerine AFAD Daire Başkanları başkanlık eder.

Operasyon servisi

Müdahale organizasyonunda, temel birimlerden olan ve planı uygulamaya koyan servistir. Afet ve acil duruma müdahale seviyesine göre iki alt servise ayrılmıştır. Küçük çapta ki bir olay için minimum hizmetler göz önünde bulundurularak, Acil Durum Hizmetleri alt servisi oluşturulmuştur.

Büyük çaptaki afetler dikkate alınarak, Ön iyileştirme Hizmetleri ikinci alt servisi olarak operasyon servisi içinde yer almıştır. iyileştirme çalışmalarının ilk adımını oluşturan bu hizmetler acil durum çalışmalarının bitmesinden

sonra uzun dönem iyileştirme çalışmalarının başlangıcını oluşturmaktadır. Haberleşme, Ulaştırma, Güvenlik ve Trafik, Yangın ve Tehlikeli Maddeler, Arama ve Kurtarma, Sağlık ve Sanitasyon, Enerji, Acil Barınma, Beslenme, Defin, Alt Yapı, Hasar Tespit, Gıda, Tarım ve Hayvancılık, Psikososyal Destek ve Enkaz Kaldırma olmak üzere 15 hizmet grubundan oluşmaktadır. Hizmet gruplarında ulusal düzeyde bakanlıkların üst düzey (Müsteşar yardımcısı, genel müdür, genel müdür yardımcısı) görevlileri yer alır.

Bilgi ve planlama servisi

1. Müdahale süresince veri toplar ve analiz eder,
2. Keşif yapar, durum hakkında bilgi sağlar,
3. İhtiyaç duyulan kaynakları belirler, durumu değerlendirir,
4. Coğrafi bilgi sistemleri (CBS), haritalar, veri tabanları, uzaktan algılama konularında gerekli çalışmaları yaparak verileri değerlendirir,
5. Olaya ilişkin elde ettiği veriler ile meydana gelebilecek diğer ihtimalleri hesaplar ve modellemeler ile alternatif stratejiler hazırlar.
6. Tahliye ve yerleştirme konularında ki çalışmaları yürütür.

Lojistik ve bakım servisi

Müdahalede görev alan hizmet gruplarına destek olmak amacıyla tesisler kurmak, gerek duyulabilecek malzeme, ekipman vb. temin etmekten sorumludur.

Finans ve idari işler servisi

Mali konulara ilişkin çalışmaları takip etmekten sorumludur. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi ile il afet ve acil durum yönetim merkezlerinde basın müşaviri, hukuk müşaviri, irtibat sorumlusu ve güvenlik sorumlusu Başkana yardımcı olmak amacıyla görev yaparlar.

Denetim Birimi

Denetim birimi, Başkanlık bünyesinde oluşturulan ve Başkan tarafından denetimle görevlendirilen AFAD personelinden oluşturulur. UAMP (Ulusal Afet Müdahale Planı) kapsamında hizmet grupları ile il afet ve acil durum yönetim merkezleri hazırlıklarını ve olay bölgesi çalışmalarını denetler. Denetim sonucu mevzuat, idari yapı ve personel çalışmaları açısından aksayan yönleri bir rapor halinde üst makamlara bildirir.

Yerel düzeyde yürütülecek müdahalenin yönetimi, ulusal düzeydeki yapıya koşut olarak düzenlenmiştir.

Seviye 1 ve Seviye 2 için müdahale çalışmaları yetkilendirilmesi durumunda, Vali adına il Afet Ve Acil Durum Merkezi (iAADM) tarafından yürütülür.

Seviye 3. ve Seviye 4 için ise;

- Operasyon Servisini görevlendirilecek vali yardımcısı,
- Bilgi ve Planlama Servisini görevlendirilecek vali yardımcısı,
- Lojistik ve Bakım Servisini görevlendirilecek vali yardımcısı,
- Finans ve idari işler Servisini görevlendirilecek vali yardımcısı yönetir.

Servislerin altında yer alan hizmet gruplarına vali tarafından işin önemi ve büyüklüğüne göre ayrıca vali yardımcısı görevlendirilebilir. Bu konuda içişleri Bakanlığı mülki idare amirleri içerisinde yeterli sayıda personeli afet ve acil durumlar öncesi AFAD Başkanlığı ile koordinasyon halinde eğitime tabii kılmak

üzere sorumludur. Valiye yardımcı olmak üzere basın sözcüsü, valilik hukuk sorumlusu, irtibat sorumlusu, güvenlik sorumlusu da çalışmalarda yer almaktadır. illerdeki mevcut 112 acil çağrı merkezleri, il afet ve acil durum yönetim merkezlerinde, operasyon servisi içinde yer alan "Acil Durum Hizmetleri Haberleşme Hizmet Grubunun" çekirdeğini oluşturur. 112 acil çağrı merkezleri acil haberleşmenin sağlanması için ilk harekete geçen birim özelliğine sahip olup afet anında haberleşme sisteminde kesinti meydana gelmesi halinde ilk haberleşme çalışmalarını yürütür.

Olay Yeri Yönetimi

Olay yeri yönetimi, müdahale sırasında birçok ekibin aynı noktada birlikte çalışması durumunda, ekiplerin çalışmasının organize edilmesini ifade eder ve aşağıdaki gibi kurgulanmıştır.

Olaydan etkilenen alan büyüklüğüne göre; belli bölgelere ayrılarak müdahale çalışmalarının yürütülmesi için belirlenen bölgelere alan yeri yönetim yetkilileri atanır, bu bölgelerde birden fazla çalışma noktası oluşturulur. Her bir noktaya da olay yeri yöneticisi atanır. Olaydan etkilenen alanın küçük olması halinde; Alan yönetim yetkilisi (AYY) kademeleri kaldırılır. Herhangi bir acil olayda, ilk intikal eden ekip sorumlusu geçici olarak olay yeri yönetimi yetkilisidir.

Acil durum hizmet grupları sorumlusunun belirleyeceği OLAY YERİ YÖNETİM YETKİLİSİ geldiğinde yetkiyi devralır ve aşağıda tanımlanan görevleri yürütür:

1. Olay yerinde bağımsız hareket etmeyi ve çoklu komutaları engeller.
2. Müdahale edenlerin görevli kişiler olmasını güvenceye alır.
3. Olay bölgesine gelen müdahale ekiplerini bilgilendirir.
4. Olayın ön değerlendirmesini yapar. Bu ön değerlendirme; tehlike tipini, yaklaşık yaralı sayısını, tehdit altındaki bölgenin büyüklüğünü ve de ikincil (takip eden) olay olasılığını içerir.
5. Elde ettiği bilgiler doğrultusunda ekiplerin hareket tarzını belirler ve olay yeri güvenliğini sağlar.

ACİL DURUM HİZMET GRUPLARI SORUMLUSU (ADHGS): Olayın boyutuna ve türüne göre, alan yönetim yetkilisini/olay yeri yöneticisini belirler ve koordine eder. Alanlardaki tüm çalışmalarını yönetir. Alandan AYY (alan yönetim yetkilisi) kanalıyla gelen raporları değerlendirir il afet yönetim merkezi başkanına iletir. Üst düzey

yetkililerden gelen emir ve talimatları da ayy kanalıyla alt birimlere aktarır.

ALAN YÖNETİM YETKİLİSİ (AYY): Olay yeri yetkililerini belirler ve alan yönetim yetkilileri birbirleri ile sürekli irtibat halinde bulunur. Acil durum hizmet grupları sorumlusu ile irtibat sağlar. Alan çalışmasını yönlendirir. Acil durum merkezine durum gelişmeleri ile ilgili raporlamaları iletir.

OLAY YERİ YÖNETİMİ (OYY) YETKİLİSİ: Operasyon alanında görev yapan ekiplerin görevlerini yerine getirmelerini ve koordinasyonlarını sağlar. Alan yönetim yetkilisine karşı sorumludur ve sürekli irtibat halindedir. Kendisine gelen raporlamaları alan yönetim yetkilisine (AYY) bildirir, merkezden ve AYY'den gelen talimatları ekip amirlerine iletir.

EKİP AMİRİ: Olay yerinde ekibine verilen görevin en iyi şekilde yerine getirilmesi için personel arasındaki uyum ve koordinasyonu sağlar. Olay yeri yöneticisine (OYY) karşı sorumludur. Sahadan ilk bilgileri aktarır ve yapılan çalışmalar ile değişen durum güncellemelerini yetkililere yapar.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu - UNICEF

BM Binası Birlik Mah. 2. Cadde No: 11

06610 Çankaya / ANKARA

Tel: +90 312 454 10 00

www.unicef.org.tr